

EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM

Bölcsészettudományi Kar

ALAPSZAKOS SZAKDOLGOZAT

Szöveg és kultúra a műfordítás kontextusában

– Ekuni Kaori választott novelláinak fordítása és fordításelemzése –

Témavezető:

Vihar Judit
főiskolai tanár

Készítette:

Tóth Julianna Nikolett
keleti nyelvek és kultúrák
japán szakirány

2016

Tartalomjegyzék:

I.	Ekuni Kaori és novelláskötete, a <i>Cumetai joru ni</i>	
1.	Bevezetés	3.
2.	Ekuni Kaori munkásságáról	4.
3.	A <i>Cumetai joru ni</i> című novelláskötetről és a kiválasztott novellákról	4.
II.	A műfordítások	
1.	Majdnem nyár	6.
2.	Úgy szeretnék a dzsungelben lakni!	13.
3.	Momoko	21.
4.	Kuszanodzsó története	28.
III.	A fordítások elemzése	
1.	Bevezetés	35.
2.	Átváltási műveletek a fordításban	36.
3.	Szófaji eltérések	41.
4.	Mondattani eltérések a fordításban	45.
5.	Reáliák fordítása	49.
IV.	Konklúzió	56.
V.	Japán nyelvű összefoglaló	58.
VI.	Felhasznált irodalom	61.

I. Ekuni Kaori és novelláskötete, a *Cumetai joru ni*

1. Bevezetés

Szakedolgozatomban arra keresem a választ, hogy hogyan lehet japán nyelvű szövegből magyarok számára is élvezhető irodalmi színvonalú műfordítást létrehozni. Ekuni Kaori „*Cumetai joru ni*” (つめたいよるに) ’*Hűvös estéken*’ című novelláskötetéből kiválasztottam és lefordítottam négy novellát, majd a rendelkezésre álló fordításelméleti szakirodalomra támaszkodva elemeztem az elkészített fordítást. Ezzel az volt a célom, hogy feltérképezzem, milyen fordítási technikák alkalmazhatóak japán nyelvű szövegek fordítása esetén, valamint a szakirodalom szerint mely technikák használatosak univerzálisabban és miért.

Hogyan lehet a kezdeti műfordítói „hibákat” kiküszöbölve a célnyelvi olvasó számára is élvezhető, természetesnek ható magyar szöveget létrehozni? Milyen fordítói eszközök segítségével tudjuk a problémát kezelni az olyan szövegrészeknél, amelyek magyar nyelvre átültetése valamilyen okból rendkívül nehéz? Ezekre a kérdésekre szeretnék választ kapni a kutatásom során.

A fordításokat Vihar Judit tanárnő útmutatásai alapján végeztem. Fordítási módszerem az volt, amit Mezei Gábor műfordítás gyakorlatán¹ tanultam. Először elolvastam az eredeti novellát, majd szótárak segítségével értelmeztem az ismeretlen szavakat. Gondolatban rekonstruáltam a novella történetét és megfigyeltem, milyen költői eszközöket használ az író. Ezután elkészítettem a nyersfordítást. Még egyszer átdolgoztam a novellát részletenként haladva, majd elküldtem Vihar Judit tanárnőnek, aki ellátott jó tanácsokkal és rendkívül sok fordítási technikát mutatott. Ezek alapján, az eredeti szöveggel egybevetve átdolgoztam a fordításom, majd az elkészült szöveget pihentettem pár napig. Utána ismét elővettem a fordítást, és ekkor csak a magyar szöveget hangosan felolvasva kijavítottam a magyartalanságokat. Utolsó lépésként megmutattam egy célnyelvi befogadónak, aki nem ismeri a japán nyelvű művet, és az ő észrevételei segítségével finomítottam a szöveget. Az így elkészült fordítást ismét elküldtem a konzulensemnek.

A fordításelemzésben a kontrasztív fordításelemzési módszert használtam Klaudy Kinga és Sato Noriko nyomán. Ennek több oka is van: Klaudy Kinga fordításelméleti munkássága a magyar fordításelméletre jelentős hatást gyakorolt. Szakterminológiája a japán szövegek

¹ BBN-CUL-292: Műfordítás 2, ELTE 2014/15 tavaszi félév; BBN-CUL-295: Fordításgyakorlat és –kritika, ELTE 2015/16 őszi félév, BBN-CUL-296.2: Műfordítás 6, ELTE 2015/16 tavaszi félév

műfordítását vizsgáló munkákban, mint például a már előbb említett Sato Noriko tanulmányában is megjelenik. A kontrasztív vizsgálódás továbbá megfelel azért is, mert azt célszerű vizsgálni, hogy a fordítás miben tér el az eredeti szövegtől, hiszen itt láthatjuk, hogy a fordító milyen átváltási műveleteket használ a szöveg átültetése során.

2. Ekuni Kaori munkásságáról

Ekuni Kaori (江國香織) 1964-ben született Tokióban. Ekuni Sigeru haikuköltő lánya. Miután befejezte tanulmányait, egy évet az Amerikai Egyesült Államokban tanult. Ezután visszatért Japánba és megjelentette első kötetét, egy mesekönyvet *Kuszanodzsó no hanasi* (草之丞の話) 'Kuszanodzsó története' címen. Ezzel 1987-ben megnyerte első díját, a Csíszana dóva taisót (小さな童話大賞) 'Gyermekirodalmi nagydíjat'. 409 Radcliff (409 ラドクリフ) című művéért megkapta a japán Femina díjat.

Egyik leghíresebb könyve, amit angolra is lefordítottak *Twinkle, Twinkle* címen, a *Kira kira hikaru* (きらきらひかる) 'Ragyogó fények', amiért 1992-ben Muraszaki Sikibu irodalmi díjat kapott. Rengeteg egyéb díj mellett 2012-ben megkapta a Kavabata Jaszunari díjat az *Inu to Hamonica* (犬とハモニカ) 'A kutya és a harmonika', 2015-ben pedig a Tanizaki Dzsuniciró díjat a *Jamori, kaeru, sidzsimicsó* (ヤモリ、カエル、シジミチョウ) 'Gekko, béka, boglárkalepke' című műveiért².

Munkássága rendkívül sokszínű, találhatunk közöttük regényeket, elbeszélés gyűjteményeket, esszégyűjteményeket, gyermekkönyveket, versesköteteket. A leghíresebb műveiből filmadaptáció és sorozat is készült. Műfordítóként is rendkívül tevékeny, angol nyelvű gyerekkönyveket fordít japán nyelvre³.

Szépirodalmi írásaiban megfigyelhető, hogy stílusát és hangnemét előszeretettel változtatja. Ez a jellemzője teszi szövegeit érdekessé, és ezért is nehéz lefordítani. Műveiben árnyaltan ábrázolja a szereplők érzelmi változásait, úgy, hogy az sokszor csak indirekt módon jelenik meg a művekben (ez látható többek között a *Momoko* című műben, amelynek fordítása bekerült a szakdolgozatba is).

3. A Cumetai joru ni című novelláskötetről és a lefordított novellákról

Ekuni Kaori első, *Cumetai joru ni* (つめたいよるに, szó szerinti fordításban 'Hűvös estéken') című novelláskötete 1996-ban jelent meg a Sincsósa (新潮文庫) kiadó

² <http://www.booksfromjapan.jp/authors/item/540-kaori-ekuni>

³ <http://jpninfo.com/34922>

gondozásában. A kötetnek két fő része van, a címadó *Cumetai joru ni* és az *Atatakana oszara* (温かなお皿) 'Meleg tál'. Az első részben kilenc novella szerepel, melyek közül kiemelkedik a *Duke* (デューク), ami magyarul is megjelent Vihar Judit fordításában⁴. Ez a novella nemzetközi visszhangot váltott ki, Japánban képekönnyv is készült belőle⁵. Híres novellái ezen kívül a *Momoko* és a *Kuszanodzsó története*, amelyeket a szakdolgozatomban lefordítottam, valamint az *Icuka, zutto mukasi* (いつか、ずっと昔) 'Valamikor nagyon rég' is. A második részben szintén kilenc novella szerepel.

A kötetben szereplő novellák látszólag nem kapcsolódnak egymáshoz, hanem a mindennapi élet egy-egy pillanatát jelenítik meg. A kötetben másodikként szereplő novella, a *Majdnem nyár* (夏の少し前) például azt a pillanatot, amikor az iskolás lány a tanítás után, bezárás közben álmodozik a teremben, míg az utána következő *Úgy szeretnék a dzsungelben lakni!* (僕はジャングルに住みたい) azt, hogy mire gondolhat, mit érezhet egy gyerek az iskolaváltás előtti hónapokban, amelyek már az elbúcsúzás jegyében zajlanak. A szereplők csak néhány jellemvonással vannak megrajzolva, így nem konkrét embereket, sokkal inkább archetipusokat jelenítenek meg. A szereplők jellemrajzát tetteik, valamint a novella többi szereplőjével való kapcsolatuk határozza meg. Terjedelmük többnyire kilenc-tíz kisméretű nyomtatott oldal.

Az olvasás során rendkívül megszerettem ezeket a mikrotörténeteket, és ezért – valamint a már előbb említett okok miatt – úgy döntöttem, lefordítom a *Duke* után következő négy novellát, sorrendben a *Megint nyár* (夏の少し前), *Úgy szeretnék a dzsungelben lakni!* (僕はジャングルに住みたい), *Momoko* (桃子) és *Kuszanodzsó története* (草之丞の話) címűeket.

⁴ EKUNI: 2003.

⁵ EKUNI: 2000.

2. A műfordítások

1. Majdnem nyár

Miközben igyekezett elhagyni a tanári szobát, Joko hátrafordult és meghajolt a tanárok felé, majd becsukta maga után az ajtót. Átfutott a folyosón, lesietett a lépcsőn és belépett az utolsó terembe. A varródoboz csörgött a kezében.

Huh.

Joko egy aprót sóhajtott. Szombat délután lévén, a teremben senki sem volt. Az ablakból vibráló zöld táj volt látható. „Milyen szép derült ma az ég”, tűnődött Joko. Tanítás után a terem szokatlan illatot árasztott.

A teremben Joko helye a folyosó felőli második padsor negyedik padja volt. Miközben a varródobozt a padra helyezte, Sibata tanárnő szavaira gondolt.

– Ez mégis hogyan lehetséges? Te egy értelmes lány vagy, ez miért megy ilyen lassan neked...?

Joko valóban nem értett a háztartástanhoz. A legelső félévben blúzt kellett varniuk, és a többiek lassan már kész voltak a félceléssel, amikor Joko még az első öltésnél időzött. Mit lehetett tenni, ma, tanítás után bent kellett maradnia az iskolában, mivel a tanárnő bezárta őt.

1. 夏の少し前

職員室をでると、洋子はくるりとうしろにむきなおり、おじぎをして戸をしめた。そのまま廊下をはしって階段をおり、つきあたりの教室にとびこんだ。かかえていたさいほう箱がかたかたと鳴る。

ふう。

洋子は小さくためいきをついた。土曜の午後の教室には誰もいない。窓からあざやかな新緑が見える。なんてきれいに晴れているんだろう、と洋子は思った。放課後の教室はふしぎなおいがする。

廊下がわから二列目の、前から四番目が洋子の席だった。つくえの中にさいほう箱をしまいながら、洋子は柴田先生の言葉を思い出していた。

「どうしてかなあ。あなたはまじめなのに、どうしてこんなに遅いのかなあ」

洋子は家庭科がにがてだった。一年生の前期課題であるブラウス製作も、ほかの人はそろそろ仮縫いがおわろうとしているのに、洋子一人、最初のダーツ縫いでてまどっていた。だから今日のいのこりだって、しかたのないことではあった。

– Ha egy lány nem ért a varráshoz, abból később még baja származik... – mondta Sibata tanárnő. „És biztosan igaza is van”, gondolta Joko. Hiszen egy lánynak tudnia kell varrni.

A széken ülve nagyot nyújtózott. Mint két bot, nyúlt ki két lába az új egyenruhájából. A terem nyitott ablakából beáradó májusi szellő együtt mozgott a mellére tűzött fehér masnival.

Egy hónapja járt középiskolába. Mivel egyértelmű volt számára, hogy egy lányiskolában csak lányok tanulnak, Joko még egyet sóhajtott. Ha legalább a félénkségét levetkőzné...

Az iskolaudvarról behallatszott a balettosok gyakorlása.

„Tényleg, vajon bekerült végül a baseball-csapatba, ahova annyira vágyott?” Joko hirtelen Rjóra gondolt, arra a srácra, aki általános iskolás kora óta tetszett neki. A fiú ugyanis azt írta az évkönyvbe: „Ha középiskolába megyek, dobó leszek a baseball-csapatban, én leszek a csapat legjobb dobója.”

Joko minden gondolata ez a fiú volt, bár alig beszéltek egymással. Vajon emlékszik rá, hogy a buszon ő ült mellette a negyedikes osztálykiránduláson? Talán arra is emlékezhet, hogy együtt ették a cukorkát.

„Az anya sem, a gyermeke sem

Játszhattak többé együtt a tavaszi réten.”

「女の子なんだからさいほうがへたでは困りますよ」

柴田先生はそうも言った。たしかにそうだ、と洋子は思う。女の子なんだから、さいほうがうまいほうがいいに決まっている。洋子は、いすにこしかけたまま、大きいのびをしてみた。新しい制服から、棒のような足がによっきりと二本、つきだした。あけはなした窓から、五月の風が胸元の白いりぼんにからまって吹きすぎてゆく。

中学に入学して一ヶ月。女子効って女の子ばかりだ、洋子はあたりまえのことを思ってもう一度ためいきをついた。せめて人見知りがなおってくれたらー。校庭から、バレ一部員の練習する声がきこえる。

そういえば、涼ちゃんは念願の野球部に入れたんだろうか。洋子はとうとつに、小学校時代にあこがれていた男の子のことを思った。卒業文集に、

中学にいったら野球部に入って、ピッチャーで、四番を打ちたいです。

と書いた、小柄な少年だった。あまり話もできなかったけれど、洋子はずっとあこがれていた。四年生の遠足のとき、バスの席がとなりどうしになったっけ。あのとき、いっしょに飴を食べたこと、涼ちゃんはおぼえているかしら。

ははそはのははもそのこも、

はるののにあそぶあそびをふたたびはせず。

Mikor a vers utolsó két sorához ért a japán tankönyvben, egyszerűen tátva maradt a szája. „*A régi időkben*” című vers volt. Bár a vers mondanivalóját nem nagyon értette, érzékelte a szépségét. „*sem/játszhattak többé együtt a tavaszi réten.*” Joko harmadszor is felsóhajtott, amikor arra gondolt, hogy milyen jó lenne a tavaszi réten álmodozni a fűben, ahelyett, hogy ebben a szűk iskolai egyenruhában ül tanítás után a teremben.

Hirtelen kinyílt a terem ajtaja. Egy magas férfi lépett be rajta.

– Te meg mit csinálsz itt? – a férfi hallhatóan mérges volt. Ebben a fehér pólót viselő emberben, holott már felnőtt volt, felismerte az egykori Rjót. – Na, induljunk.

– Rendben – válaszolta gondolkodás nélkül Joko.

Felkiáltott meglepettségében, amikor felállt és észrevette, hogy a teste hirtelenjében teljesen megváltozott. Már felnőtt volt.

– Hisz az előbb még egyenruha volt rajtam...

– Számomra is olyan, mintha még mindig diák lennék – mormolta mosolyogva a férfi.

– De siessünk, Emi már vár minket a bejáratnál.

„Emi”, gondolkodott Joko, miközben a férfi után sietett. „Ja igen, Emi a lányom. Hogyan is feledkezhettem meg róla? Hiszen összeházasodtam Rjóval. Megszületett Emi.

国語の教科書にでていた詩の最後の二行が、何とはなしに口をついてでた。“いにしへの日は”という詩だった。詩の意味はよくわからなかったが、洋子はきれいな言葉だと感じた。はるののにあそぶあそびをふたたびはせず。春の野に遊ぶには、制服はたしかに少しきゅうくつだ、と思いながら、洋子は三度目のためいきをついた。

いきなり教室の戸があいた。戸口には背の高い男の人が立っていた。

「何してるんだ」

男の人は、おこったようにそう言った。白いポロシャツ姿のその人は、すっかり大人になっているとはいえ、涼ちゃんにまちがいない。

「ほら、帰るぞ」

そう言われて、洋子は思わず、

「はい」

と素直に返事をしていた。

立ち上がった自分の姿に、洋子は声をあげておどろいた。大人なのである。水玉模様のブラウスを着ている。

「たった今制服を着ていたのに」

男の人は笑って、
「……そうだね。僕もついこの間まで学生だった気がするよ」

ひっそりとそう言った。

「さ、早くしないと、おもてでえみが待ってるぞ」

えみ。えみ。洋子は男の人のあとについて歩きながらぼんやりと考えた。—そうだ、えみは私の娘だ。全く、どうしてわすれていたんだろう。私は涼ちゃんと結婚したんだ。

Ma szombat van, és hármában elmentünk ebédelni. Az iskola elé érve gondoltam, bekukkantok kicsit, mert elkapott a nosztalgia – úgy van, már tisztán emlékszem mindenre.”

Emi ott várt a kapu mellett.

– Ne haragudj, hogy megvárattalak!

– Jó sokat késtél, anya!

Joko, miközben az ott kucorgó, pufók arcú kislányát bámulta, úgy érezte, hogy hihetetlenül aranyos kisgyerek. Rjóval megfoglák Emi kezét két oldalról, így sétáltak egymás mellett. „Hogy lehetek ilyen boldog!”, gondolta magában.

Fejük fölött mosolygott a derült nyári égbolt.

Egyszer csak hátulról egy középiskolás forma lány biciklizett oda melléjük.

– Hé, Emi! Hova mész? – kérdezte Rjó, egyik kezével integetve neki.

– Felkészítő iskolába.

Aha, gondolta Joko. Ez a pufók, nagy szemű lány tényleg hasonlít Emire! De akkor ki ez a gyerek, akinek a kezét fogja az övé helyett?

– Milyen jó dolgod van, Kendzsi, hogy anyáékkal sétálgattok... – mondta a bicikliző lány.

„Kendzsi... hát persze, ő itt Kendzsi! Össze kell szednem magam”, gondolta magában Joko. „Hiszen két gyerekem van.”

– Látod, látod, már most késésben vagy. Siess, de vigyázz, nehogy elcsapjon egy kocsi!

Emiが生まれて、きょうは土曜日で、家族三人でお昼ごはんを食べに来たんだ。そして学校の前をとって、なつかしくなって、ちょっとのぞいてみようと思って—そうだ、思い出した。

えみは、校門のわきで待っていた。

「ごめん、ごめん。お待ちどおさま」

「ママ、おそい」

しゃがみこんで、ほっぺたをふくらませてみせる小さな娘を見て、なんてかわいい子だろうと、洋子は思った。涼ちゃんと二人で、両側からえみの手をひいて歩きながら、なんとしあわせなのだろう、と思った。頭の上には、夏空がひろがっている。

しばらく歩くと、むこうから自転車にのった、中学生くらいの女の子が近づいてきた。

「お。えみ」

涼ちゃんが片手をあげて声をかけた。

「どこへ行くんだ」

「塾」

あれっと、羊子は思った。ぽっちゃりとふとった、目の大きなこの少女はたしかにえみである。ではえみのつもりで手をひいてきた、この小さな子どもは誰だろう。

「いいなあ、健二はお散歩か」

自転車の上から少女が言った。健二……そうか、健二だ。ああ、すっかりしなくちゃ、と洋子は思った。私には子どもか二人いるんだった。

「ほらほら、遅刻しますよ。車に注意して、はやく行きなさい」

– A szájából kibukó szavak furcsán, anyásan hangzottak. Joko meglepődött saját viselkedésén.

– Jól van – a kislány megsimogatta öccse fejét, és gyorsan továbbshant.

Ahogy megálltak a jelzőlámpánál, balra tőlük egy bódító illatosfa virágzott éppen. Zöldre váltott a lámpa, Joko megfogta Kendzsi kezét, hogy a zebrán átvezesse.

– Mi van már?

Az ijesztően mély hang hatására Joko megfordult és hátranézett: egyszerre egy nálánál sokkal magasabb Kendzsi állt mellette.

– Mi baj, anyu?

Anyu?! Miről beszél ez a férfi? Joko csodálkozva bámulta a fiát.

– Engedd el a kezem. Már indulnom kellene.

„Ő ugyanaz a Kendzsi lenne?”

– Mit csinálsz? – kérdezte Rjó a túloldáról.

– Bocsánat – Joko elengedte a fia kezét és gyors léptekkel átment a zebrán.

– Az előbb még egy kisgyerek kezét fogtam...

– Mariko-ra gondolsz? Itt van a hátamon. Nemsokára elalszik.

Odanézett, és tényleg ott aludt egy kisgyerek Rjó hátán. Mariko. Mariko volt az. Emi már öt éve férjnél van, minden szombaton teniszezni szokott. Ilyenkor piros autóval hozza ide a gyereket.

ismeretlen hangon kiáltotta, és a szemei könnyekben úszkáltak. Joko meglepődött saját viselkedésén.

「はい」

少女は弟の頭をなでてから、すうっと走り去って行った。

三人が信号で立ちどまると、すぐ左手のきんもくせいが、匂やかに咲いている。信号が青になり、洋子が健二の手をひこうとすると

「何だよ」

ぞっとするほど低い声がして、ふりかえってみると、そこには洋子よりもはるかに大きな健二が立っていた。

「どうしたのさ、おふくろ」

おふくろ！！なんということだろう。洋子はがくぜんとして、自分の息子を見つめた。

「手、はなしてよ。俺もう行かなくちゃ」これが、あの、小さな健二だろうか。

「何してるんだ」

信号のむこうで、涼ちゃんが呼んだ。

「あ。はい」

洋子は健二の手をはなし、小走りで信号をわたった。

「私、今、小さい子の手をひいていたのに」「僕がおぶってるよ。真理子はすぐ眠たがるんだな」

見ると小さな女の子が一人、涼ちゃんの背中で眠っていた。真理子……ああ、真理子か。えみは結婚して五年にもなるのに、土曜日になるときまってテニスに行ってしまう。赤い車にのってやって来て、

– Köszí, hogy vigyáztok rá – mondta, mikor a gondjaikra bízta Mariko-t. „Szívesen”, válaszolta neki Joko, és akaratlanul is megmosolyogtatta a tény, hogy milyen édes kis unokája van.

Észrevette, hogy Rjó haja félig már ősz. Töpörödött keze csupa ránc lett; rajta a bőr árkokkal barázdált. Sietve rápillantott saját kezére: ugyanolyan ráncos volt az is. „Hogy szalad az idő!”, gondolta Joko.

– Nem nehéz a gyerek?

– Hát, még elbírom. Hisz fiatal koromban én voltam a legjobb dobó, a csapat kulcsjátékosa.

Rjó szeme még mindig fiatalosan csillogott, miközben nevetett.

– Emlékszem. Bizony, az voltál.

A hó gyengéden szállingózni kezdett. Csak hullott, hullott egymás után a sok hópihe.

– Régóta – mormogta magában sétálás közben – Úgy érzem, mintha már régóta erre a látványra vágytam volna.

– Milyenre?

– Hát ilyenre... – Miközben a megfelelő szavakat keresgélte, Joko szeme előtt megjelent egyik osztálytársának izzadtságtól gyöngyöző arca.

– Jaj, Hasimoto!

Hasimoto karcsú, magas, napbarnított lány volt.

– Mégis milyen az az „ilyen”?

「じゃあ、おねがいしますね」

と言って、真理子をおいていくのだ。困ったものだとは言いながらも、孫がかわいくてつい、にこにこことあずかってしまうのだった。

洋子は、涼ちゃんの頭が半分くらい白髪になっていることに気がついた。やせた手はごつごつして、しわだらけだ。そしてふと自分の手を見れば、やっぱり、涼ちゃんにおとらずしわだらけだった。そうか、ずいぶん年をとってしまったんだな、と洋子は思った。

「重いでしょ」

「はは。まだまだ平気だ。若いころはこれでも、エースピッチャーで、四番打者だったんだからな」

涼ちゃんは、少年のような目で笑った。

「うふふ。そうでしたね」

ふうわりと、雪がおちてきた。ふうわり、ふうわり、あとから、あとから。

「私ね」

歩きながら、洋子はぽつんと言った。

「私、ずっとながいこと、こんな光景にあこがれていたような気がします」

「こなって、どんな」

「こなって、こうして……」

言葉をさがしている洋子の目の前に、汗をびっしょりかいたクラスメイトの顔があった。

「うわあ。橋本さん」

橋本さんは、すらりと背の高い、日にやけた少女だった。

「こなって、どんなよ」

– Semmilyen. Már vége a balettnak?

– Aha. Totál kifulladtam, az elsősök nagyon keményen dolgoznak. Te mit csinálsz itt ilyenkor?

– Bent kellett maradnom. Tudod, a háztartástan...

– De szar lehet neked! Ez a Sibata egy szemét! – Hasimoto váratlanul megfogta Joko vállát. – Azta!

– Mi van?

– Az előbb volt valami fehér a válladon, és amikor le akartam venni, egyszerre eltűnt.

– Biztos egy hópihe.

Hashimoto nevetni kezdett.

– Hát persze! Hópihe, májusban!

Joko vele együtt nevetett.

– Tényleg örültség!

– Gyere, együnk egy fagyit hazafelé. Megvárod, míg átöltözöm?

– Persze!

„Az anya sem, a gyermeke sem”, valahogy így volt, motyogta maga elé. Hunyorogva nézett az alkony utolsó fénysugarába.

「……なんでもない。バレ一部の練習、もう終わったの」

「うん。一年生はばっちりしごかれるから、もうくったくた。それよりあなた、こんな時間まで何していたの」

「のこされちゃった。家庭科」

「やだあ。柴田のヤツ、土曜日にのこすなんてインケン」

橋本さんはひょいっと洋子の肩に手をのばした。

「あれ」

「なあに」

「今、あなたの肩に白いものがのっかってたんだけど、とろうとしたら消えちゃったわ」

「ああ、雪」

うくく、橋本さんは笑った。

「やあだ、あなた」

うふふ、と洋子も笑った。

「まさかね、やあだ」

「ね、アイスクリームを食べて帰ろ。ちょっと待ってて、着替えちゃうから」

「うん」

ははそはのははもこのこも、か。洋子は小さくつぶやいて、夕方の日ざしに目をほそめた。

2. Úgy szeretnék a dzsungelben lakni!

Kjószuke rosszkedvű volt vacsora közben. Ilyen alkalmakkor pedig szokása volt arra gondolni: „Úgy szeretnék a dzsungelben lakni!”

– Mindjárt itt a ballagás – mondta neki az anyja, miközben cukrot szórt a lábosa.

– Utána nagyfiú leszel – mondta az apja is.

– Hiszen még van időm! Még két hónapig alsós vagyok.

– De már mindjárt itt a ballagás, nem? Lassan be kell iratkozni a középiskolába.

– Hát ja – Kjószuke savanyú tekintettel szűrölte a tésztát.

Ma reggel az osztálytársai emlékkönyvet adogattak egymás között a teremben, és közben olyasmiket mondtak egymásnak, hogy „mindjárt vége a sulinak”, meg „hiányozni fogtok”. Egyikük még neki is átnyújtotta az emlékkönyvét.

– Én nem írok bele!

– Miért nem?

– Mert nekem nem fogtok hiányozni.

A lány, miután ezt a választ kapta, ellenségesen állt meg előtte.

– Igen? Hát nekem úgy is jó.

– Akkor miért nem kéred meg helyettem Kurebajait inkább?

A lány megragadta az emlékkönyvet és visszasietett a székéhez. Az összes pillantás Kjószukéra szegeződött.

2. 僕はジャングルに住みたい

夕食のあいだじゅう、恭介はきげんが悪かった。きげんの悪い時、恭介はいつも思う。僕はジャングルに住みたい。

「もうすぐ、卒業式ね」

すきやきのなべにお砂糖をたしながら、お母さんが言った。

「そうしたら恭介も中学生か」

お父さんが言った。

「まだだよ。まだ二月だから小学生だよ」

「でも、もうすぐじゃないか。入学手続きだっけすませたんだろ」

「うん」

恭介はぶつちょうづらのまま、しらたきを口いっぱいほおばった。

今朝、学校に行ったら、女の子たちがサイン帖をまわしていた。もうすぐおわかれだね、とか、さみしいね、とか、そんなことばかり話していた。ひとりが、恭介のところにもサイン帖を持ってきた。

「俺、書かないよ」

「どうして」

「だって、さみしくねえもん」

女の子はきまり悪そうにそこに立っていた。

「何だよ。書きたくないんだからいいだろ」

「もういいわよ。暮林くんになんかたのまない」

– Mi van?

Nagy lendülettel leült a székére. Kirakta a padra azt a tankönyvet, amit majd első órán fognak használni, a füzetet és a tolltartót. A fenébe, ő is engem nézett. Hét széssel előtte gyűlölködően bámulta Kjósukét. Az első órájuk matek volt. Ósima, az osztályfőnökük és egyben matektanárunk nem volt túl férfias kiállású. Ma például ezt mondta:

– Kurebajasi, megpróbálnád megoldani az ötös kérdést?

Ahelyett, hogy azt mondta volna: „Kurebajasi, te következel”, amit minden más tanár mondott volna az ő helyében. Kjósuke felállt.

– Nem értem a feladatot – mondta. Bár nem volt különösebb baja a matekkal, a ma reggeli incidens olyan kellemetlen volt, hogy felállt és azt mondta, nem érti a feladatot. Tudta ugyanis, hogy akkor a tanár saját maga oldja meg a példát.

– Nem érted? Hisz ugyanazzal a módszerrel kell, mint a négyest is... – a tanár a fejét vakarta, miközben felvázolta a megoldást. – Ez egy alapfeladat. Ha nem értitek, a középiskolában komoly gondotok lesz belőle.

Később a menzán tondzsiru, vagyis malachússal készült miszo leves, cukros batyu, tej és mandarin volt. Kjósuke ebédfelelős volt ma, ezért átváltott és a menzára sietett.

女の子はサイン帖をかかえたまま、小走りで自分の席にもどった。みんなの視線が恭介にあつまる。

「ちえっ、何だよ」

恭介はどすんと席にすわった。机の上に、一時間めの教科書と、ノートと、ふでばこをだす。ちえっ、あいつも見ていた。ななめ前の方から、暮林くんのいじわる、という頭をして、恭介を見ていた。一時間めは算数だった。担任の大島は男らしくない、と恭介は思う。たとえば今日だって、

「問五、暮林くん、やってみてくれるかな」なんて言う。

「問五、暮林やれ」

がふつうだと思う。恭介はたちあがった。

「わかりませーん」

と言う。算数はきらいじゃないけれど、今朝はなんとなくいやな気分だったし、わかりません、と言えば先生が自分でやってくれることがわかっていた。

「わからないのかあ。問四の応用なんだけどなあ」

先生は頭をかきながら、黒板に問題をといてみた。

「これは基礎だからね。これがわからないと中学に行って苦労するぞ」

給食は、あげパンと、とん汁と、牛乳とみかんだった。恭介は給食当番で、かつぼう着を着て給食をとりにいく。

– Ez az! Disznóhús is van benne – eddig akármikor volt ő a soros, soha nem adtak tondzsirut ebédre. Az volt a feladata, hogy terem végében álljon és levest merjen minden tányérba. A többiek egyes oszlopban sorakoztak előtte rozsdamentes fémtálcával a kezükben. Még hárman állnak *előtte*. Ketten. Egyetlen ember. Kjószone szíve hevesebben kezdett verni. *Az a lány* következett.

– Csak egy kicsit kérek – mondta. Kjószone igyekezett a legtöbb húst belepotyogtatni a levesbe szedés közben. A lány összeráncolta a szemöldökét, ahogy a leves adagra nézett.

– Mintha azt mondtam volna, hogy csak keveset kérek...

– Tanár úr, Nomura már megint finnyáskodik! – mondta Kjószone jó hangosan.

– Hát ez csúnya dolog, Nomura. Edd meg szépen a levest – válaszolta a tanár nemtörődő hangon.

Nomura gyilkos tekintetet vetett Kjószonekire.

Az anyja Kjószone tájába pottyantott egy főtt répát.

– Ha válogatsz az ételben, sosem fogsz nagyra nőni!

A fiú valóban kistermetű volt. Nomurával volt egy magasságban, aki az átlagosnál jóval alacsonyabbnak számított.

「やった。とん汁だ」

恭介は、今までとん汁の日に給食当番になったことが一度もなかった。教室のうしろに立って、一人一人の器にとん汁をつぐ。みんなステンレスのお盆を持って一列にならぶ。あと三人、あと二人、あと一人。恭介はドキドキした。あいつの番だ。

「少しにして」

あいつは言う。恭介は、なるべく豚肉の多そうなところを、じゃばつと勢いよくつぐ。なみなみとつがれたとん汁をみて、あいつはまゆをしかめた。

「少しにしてって言ったでしょ」

「せんせーっ、野村さんが好き嫌います」

恭介が声をはりあげると、大島先生はまのぬけた声でこたえる。

「それはよくないなあ。野村さん、がんばって食べてごらん」

野村さんは大きな目できゅっと、恭介をにらみつけた。

お母さんが、恭介のちゃわんに、くたくたに煮えたすきやきのにんじんを入れた。

「好き嫌いしてると背がのびないわよ」

実際、恭介は背が低かった。野村さんは女子の中でまん中より少し小さく、その野村さんとならんで、ほとんどおなじくらいだった。

– Már nem kérek többet. Köszönöm az ebédet – Kjószuke lerakta az evőpálcikát, és felment az emeletre.

Belépett a szobájába és elterült az ágyon, akár egy nagy A betű. Ismét eszébe jutott Nomura: arra gondolt, hogy ha állat lenne, akkor ő csakis Bambi lehetne. Harmadéves korukban váltak először osztálytársakká; a negyedikesek, ötödikesek, hatodikosok mind-mind külön csoportba lettek rendezve. A lányról azonban csak annyit tudott, hogy az iskolában egészségügyi önkéntes, utálja a tondzsirut és gyorsan sétál.

A reggeli incidens miatt egész nap senki sem adta oda neki az emlékkönyvét. Nomura sem. Kjószuke kimászott az ágyból, kihúzta az asztalfiókot, amiben egy kék borítású emlékkönyv lapult. Majd becsapta a fiókot és visszafeküdt az ágyba.

„Ha középiskolába megyek, az életem is megváltozik”, gondolta Kjószuke. „Biztosan tanulnom kell majd és a tanárain nem lesznek olyan megértőek, mint Ósima. Ott már nem lehet folyton csak baseballozni meg fogócskázni. Az osztályomból pedig mindenki szétszéled majd. Ő pedig valamilyen magán suliba fog menni, ami azt jelenti, hogy majd *vele* sem találkozhatok többé. Jaj, ne! Úgy szeretnék a dzsungelben lakni!”

„Ha dzsungelben laknék, nem lenne se házi, se ház, se semmiféle ruha. Ásnék egy lyukat és abban élnék. Oroszlánt vagy gorillát nevelnék. Azt enném, amit sikerül

「もういないよ。ごちそうさまっ」

恭介ははしをおいて、二階にあがった。部屋に入るとベッドの上に大の字に横になる。野村さんの顔がうかんでくる。動物でいうならバンビだ、と恭介は思う。三年生の時にはじめていっしょのクラスになって、四年生は別々で、五年生、六年生とまたいっしょになった。野村さんについて恭介が知っていることといえば、保健委員で、とん汁が嫌いで、女子にしては足がはやい、ことくらいだった。今朝あんなことがあったから、今日は一日、誰も恭介にサイン帖を持ってこなかった。もちろん野村さんもだ。恭介はベッドからおりて、机のひきだしをあけた。青い表紙のサイン帖が入っている。ちえっ、恭介はひきだしをしめて、もう一度ベッドに横になった。

中学にいったら生活がかわるだろうなあ、と恭介は思った。勉強だってしなくちゃいけないし、先生だって大島みたいなものきなやつじゃないにきまっている。野球とか基地ごっこばかりをやっているわけにはいなくなる。クラスのみんなもばらばらになってしまう。あいつなんか私立にいつてしまうから、なおさら会えない。あーあ。ジャングルに住みたい。

ジャングルに住んだら、と恭介は考える。勉強もない、家もない、洋服も着ない。穴をほってその中で暮らそう。ライオンとゴリラを飼おう。

elejtenem. A bőrükből pedig takarót készítenék. A mellettem levő lyukban lakna Ő is, és neki is vadásznék. Nem lakna ott ember rajtunk kívül, csak majmok, kígyók és zebrák: vagyis csupa vadállat. Nem holmi háziállatok.”

Másnap tanítás után magához kérte Ósima. A tanáriban túl erősen fűtöttek, nagyon meleg volt. Ósima eddig még egy diákot sem hívatott be a szobájába, ezért Kjószuke nagyon megijedt.

– Sajnálom, hogy be kellett jönnöd – mondta. – Szerinted mi történhetett? Mi miatt hívtalak?

– Nem tudom.

– Persze, hogy nem. Hisz már nagyon régi történet.

– Tényleg?

– Emlékszel arra, ami a tavaly tavaszi osztálykiránduláson történt? Pontosan tudtam, hogy nem te voltál az egyetlen, aki akkor fagyizott. Azért szidtalak le csak téged, mert te voltál a főkolompos. Igazán sajnálom.

– Értem...

– Csak ennyit szerettem volna mondani.
Mindjárt ballagsz, és úgy éreztem, fontos,
hogy ezt tudd. Aztán csak óvatosan hazafelé!

– Igenis.

„Ez meg mi volt? De fura ez a férfi!”
Kjószuke szíve még akkor is hevesen
dobogott, mikor a cipőjét vette ki a

狩りをして、その獲物を食べればいい。皮をはいで毛布にしよう。となりのほら穴に
あいつが住んでいて、僕があいつの分も狩
りをしてやる。僕とあいつのほかには人間
は誰もいなくて、猿とか、へびとか、しま
うまとか、ペットっぽくない動物だけが住
んでるといい。

恭介が大島先生に呼びだされたのは、次の日の放課後だった。職員室はストーブがききすぎていてあつい。大島先生は今まで生徒を呼びだしたことなど一度もなかった。ので、恭介は少しドキドキした。

「わざわざ呼びだしたりして悪かったね」
先生が言った。

「何の用だと思う」

「わかりません」

「そうだよな。ずいぶん前のことだし」

「はあ」

「去年の春に、遠足に行ったろ。あのとき
買い食いしたのは暮林くんだけじゃないっ
て、わかってたんだ。代表でおこられても
らったんだよ。すまなかったね」

「はあ」

「話はそれだけだ。もうじき卒業だから、
きちんとっておきたくてね。じゃ、気をつ
けて帰れよ」

「……はい」

「いったいなんなんだ。へんなやつ。恭介は下駄箱でくつをはきかえながら、まだ心臓がドキドキしていた。」

tartójából. Persze, jól emlékezett a kiránduláson történetekre. Ósima, Takahasi, Kijomi és még három másik srác volt ott a fagyizós incidenskor. „Mégis csak engem szidott le”, gondolta. – De hagyjuk is a régi dolgokat. Elég kellemetlen érzés, hogy egy tanár bocsánatot kér. Még jó, hogy Ósimával már csak egy hónapig kell naponta találkoznia!

Ósima szavai és tettei mindig is irritálták. „Igazán sajnálom”. Meg „mindjárt ballagsz”. Pff, milyen béna.

– Mi lehet ez?

A cipősszekrény rekeszéből egy fehér borítású könyvecskét vett elő. Egy emlékkönyvet.

– Hát ez meg kié lehet?

Ahogy belelapozott, ijedtében megállt a keze a levegőben. Az övé volt. Az ő emlékkönyve. Mindegyik szöveg végén az állt, hogy Nami-nak. Nami volt ugyanis Nomura keresztnéve. Kjószuke kirohant az iskolaudvarra, lábával dübögött a padlón. Teljes erejéből rohant, hasította a tiszta téli levegőt. Táskája oldalához csapódott futás közben.

– Megjöttem! – kiáltott, ahogy beért a házba, aztán felszaladt a lépcsőn és belépett a szobájába. Kiszedte az emlékkönyvet a táskából. Nomura emlékkönyvét. Egyesével végigolvasott minden egyes oldalt. Az összesen ugyanazok a szavak szerepeltek. Ballagás, emlék, elválás, jövő.

もちろん、遠足のときのことは恭介もよくおぼえていた。

僕と、高橋と、清水と、それから三組のやつらも何人かいっしょに、アイスクリームを買い食いした。集合の時、僕だけがおこられた。——でも、そんな昔のこともいいよ。教師があやまるなんて、気持ちわるい。ちえっ、大島ともあと一カ月のつきあいだと思うとせいせいする。

大島先生の言葉や態度は、いつも恭介をイライラさせる。すまなかったね、なんて。もうじき卒業だから、なんて。

「あれ」

下駄箱の奥に、白い表紙のノートが入っている。サイン帖だった。

「誰のだろう」

ぱらぱらとページをめくり、恭介はびくんとして手をとめた。あいつのだ。あいつのサイン帖だ。どのページもみんな、なみちゃんへ、で始まっている。なみちゃんというのは野村さんの名前だった。恭介は、すのこをがたがたとけて校庭にとびだした。冬の透明な空気の中を、思いきり走る。かばんがかたかた鳴る。

家にとびこんで、ただいま、と一声どなると、恭介は階段をかけあがり、自分の部屋に入った。かばんの中からサイン帖をだす。野村さんのサイン帖。一ページずつ、たんねんに読む。おなじような言葉ばかりが並んでいた。卒業、思い出、別れ、未来。

– Uncsi – mondta, és az asztalra dobta a könyvet.

Ezután azonban egész nap nem tudta kiverni a fejéből. Vacsora, fürdés és tévzés közben is folyton ezen járt az esze. Hisz azt mondta mindenki előtt, hogy senki emlékkönyvébe sem fog beleírni. Nincs is rá semmi oka, igaz? Ennek ellenére ő mégis belerakta a rekeszébe ezt a könyvet. „Biztos nem fogok beleírni!”, gondolta. Ma a szokásosnál korábban vonult vissza a szobájába.

Amint kinyitotta az ajtót, egyből az asztal tetején fekvő fehér könyvre tévedt a pillantása. „Jaj, ne! Úgy szeretnék a dzsungelben lakni! Ott ballagás sincs. Habár a középiskolában is lehetnek jó dolgok. Ott biztos szebbek lesznek a lányok, Ósimánál pedig lazábbak a tanárok. Viszont ott nem lesz sem Ó, sem Ósima. Én magam sem leszek ugyanolyan.” Kjószone leült az asztalhoz, elővett egy tollat és nagy betűvel írni kezdett.

*Csakúgy, mint Bonnie-nak és Clyde-nak,
Nekünk sincs már holnapunk.*

Kurebajasi Kjószonekétől: Nomurának

A régi tévéműsor említése egy az egyben kifejezte, amit érzett.

Másnap, amikor átnyújtotta az emlékkönyvet Nomurának, ő csak mosolygott és megköszönte neki.

「おもしろくないや」

声にだしてそう言って、恭介はノートを机の上にぽんとほうった。

その日はそのあとずっと、サイン帖のことが頭をはなれなかった。夕食のあいだも、おふろのあいだも、テレビをみているあいだも、恭介は頭のどこかでサイン帖のことを考えていた。みんなの前で、僕は書かないよって言ったんだ。書けるわけがないじゃないか。それなのにこっそり下駄箱に入れるなんて、絶対、書いてなんかやるもんか。恭介はいつもより少し早く、自分の部屋にひきあげた。

ドアをあけると、机の上の白いノートがまっさきに目にとびこんでくる。あーあ。やっぱり僕はジャングルに住みたい。ジャングルには卒業なんてないもん。そりゃあ、中学にいけばいいこともあるかもしれない。あいつよりかわいい子がいて、大島よりぼんやりした教師がいるかもしれない。でも、それはあいつじゃないし、大島じゃない。僕だって、今の僕ではなくなってしまふかもしれない。恭介は机の前にすわり、青いサインペンで、ノートに大きくこう書いた。

野村さんへ。

俺たちに明日はない。暮林恭介

いつか観た映画の題名は、そっくりそのまま今の恭介の気持ちだった。

次の日、恭介がサイン帖をわたすと、野村さんは、

Kjósukénak hirtelen eszébe jutott a sajátja, ami a pad fiókjába volt zárva. Ha ő is ugyanúgy belerakná a lány cipős szekrényébe, biztosan neki is írna bele valamit. Mivel lány, valószínűleg emlékekről és elválásról írna.

Kaparni kezdett a torka.

A tanterem fényben úszott, ahogy az ablakon áttört a napfény.

– Jó reggelt. Van hiányzó?

Ósima lépett be a terembe, és ugyanúgy, mint mindig, nemtörődöm hangján beszélni kezdett hozzájuk. Már a tanév vége felé jártunk.

「ありがとう」

と言ってにっこり笑った。机のひきだしにしまっている自分のサイン帖のことが、恭介の頭をかすめた。

あいつの下駄箱に入れておいたら、あいつは何て書いてくれるだろう。女の子だから、やっぱり思い出とか、お別れとか、書くんだろうか。恭介は、首のあたりがくすぐったいような気がした。教室の中は、ガラスごしの日ざしがあかるい。

「おはよう。みんないるかあ」

教室に入ってきた大島先生が、いつものようにまのぬけた声で言う。もう三月が始まっていた。

3. Momoko

Hát igen, kedves olvasó. Micsoda gondban vagy! Látom, furdal a kíváncsiság. Ha azt mondják, ne leskelődj, te még inkább leskelődni akarsz: hiszen ilyen az emberi természet. Nincs igazam? Jaj ne, máris megizzasztottalak! Kérlek, nyugodj meg. Az a fickó nem fog kiszökni a szobából. Bárhogy is tűnjék, ő is csak hús-vér ember. A neve Tenrjú, és ebben a buddhista templomban szerzetes.

De nézzük csak, mi történt öt évvel ezelőtt! Egy kislány érkezett a templomba, gondozásba került hozzánk. A szülei meghaltak egy balesetben, nagynénje és nagybátyja, egyetlen életben maradt rokonai pedig épp külföldön dolgoztak. Még három hónap volt hátra visszatérésükig, ezért került a lány a templom gondozásába. Épp akkor múlt hétéves; vékony testalkatú, határozott kislány volt.

Abban az időben Tenrjú tizenkilenc volt, de már két éve, hogy felzarándokolt ide a hegyre és beállt szerzetesnek. Igazán lelkiismeretes volt. Eddig Ukesóban teljesített szolgálatot, aztán megparancsoltam neki, hogy viselje gondját Momokónak. Bár ő lett a gondviselője, Momoko az én szobámban aludt, Tenrjú pedig, akár a többiek, minden reggel és este szútrát kántált és meditált, valamint el

3. 桃子

のう、お客人。あなたも困った方だ。よっぽど好奇心がお強いとみえる。まあもともと、覗くなといわれれば覗きたくなるのが、人間の心理というやつでしょうがな。おや、汗をかいておられる。御安心なさい。あいつはあの部屋からでてきやしません。それに、あんな姿はしておっても、生身の人間です。天隆といいましてね、修行僧ですよ、この寺の。

もう五年も前になりましたか。この寺に小さな女の子があずけられて来ました。両親が事故で亡くなって、ひきとり手である伯母夫婦が海外出張中でしてな、帰国するまでの三ヵ月間、寺であずかることにしたのです。桃子とって、七歳になったばかりの、線の細い頼りなげな子供でしたわ。

天隆は当時十九歳で、山に入ってから二年目の、まじめな修行僧でした。それまでは受所を担当していたのですが、私はこれに桃子の世話係を命じました。世話係といっても、桃子は私の部屋に寝起きしておりましたし、天隆にしても他の修行僧たちと同様、朝夕の読経や坐禅、毎日の作務などが課してありましたから、実際には昼間の遊び相手、という程度のものでしたがね。

kellett végeznie mindennapos teendőit a templom körül is, ezért igazából csak délben foglalkozott kicsit Momokóval.

Momoko hallgatag gyermek volt, alig nevetett, alig beszélt, ráadásul időnként meglepően felnőttesen viselkedett, ezzel szöges ellentétben állt kislányos kinézete és bubifrizurája. Igazán különleges kislány volt. Kérlek, ne vágj ilyen meglepődött képet! Attól még, hogy hétéves valaki, nem kell bugyutának lennie.

Momoko tehát nagyon megkedvelte Tenrjút. Amikor kövek segítségével boltosat játszottak a folyosón vagy bújócskáltak a tatamis szobában, a lány sokszor elnevette magát a fiú előtt.

Egyik nap a tatamis szobából néztem, ahogy Momoko egy kabócát fog a kertben és Tenrjút kezdi nyaggatni vele. Derült júniusi reggel volt. „Még mindig kínozza szegényt”, gondoltam, amikor Tenrjú hirtelen kitépte a kabóca szárnyát, az állatot pedig letette a verandára, és mosolyogva figyelték, mihez kezd majd. A kabóca a hirtelen rázúdult csapástól megriadt, ide-oda futkosott, végül nagy koppanással esett le a verandáról.

Aznap este a szobámba hívtam Tenrjút, hogy elbeszélgessek vele az állat megcsonkításáról.

Tenrjú lehorgasztotta a fejét, hogy az arcát nem is lehetett látni.

– Mérhetetlenül sajnálom – mondta, és tényleg úgy tűnt, hogy megbánta tettét.

– Egyébként,桃子というのは無口な子供で、ちいとも笑わん、ちいともしゃべらん、おまけに時々妙に大人っぽい表情をしおりましてな、それがあどけないおかっぱ頭に不似合いで、一種色っぽい感じがしたものです。いや、そう驚いた顔をせんで下さい。七歳とはいえ、女はばかにできませんぞ。

その桃子が、天隆にはえらくなつきましてね。廊下に石ころをならべて店屋のまねごとをしている時だとか、座敷でかくれんぼをしている時だとか、天隆の前ではよく笑うようになりました。

ある日、私が座敷からみていると、桃子にせがまれた天隆が、庭でセミをとっておりました。よく晴れた、八月の朝でした。桃子がなおも何かせがんでいると思ったら、天隆はやおらセミの羽をむしりとり、そのセミを縁側におくと、二人してにやにやしながら見物しはじめたのです。セミは突然の災難にあたふたと右往左往したあげく、ぽとんと庭におちてしまいました。

その夜、私は天隆を呼んで殺生をとがめました。天隆はうなだれて、

「申し訳ございません」

と言い、その目は真剣に罪を悔いているようにみえました。

Ezek után azonban minden nap ellenőriztem őket, amikor együtt játszottak. Játékaik közé tartozott, hogy földigilisztát szárítottak a napon, vagy hangyát öltek vízbe. Amikor leszidtam érte Tenrjút, mindig bocsánatot kért, de a tettét nem bánta meg igazából. Ezért Momokónál próbálkoztam megtudni többet a történekről, ám akármilyen módszerrel is próbáltam őt szóra bírni, ő megmakacsolta magát; szorosan összepréselte ajkait és meg sem szólalt. Hirtelen nagy lendülettel szétnyílt a tolóajtó. Tenrjú állt ott halálsápadtan.

– Az egész az én hibám! – kiáltotta.

– Nem emlékszem, hogy kérettelek volna – válaszoltam neki.

Tenrjú leszegte a fejét, Momoko pedig a történeket látva felém fordult, és azt mondta:

– Soha többé nem csinálok ilyesmit, megígérem!

Ezután tényleg úgy tűnt, hogy abbahagyták az efféle játékokat. Viszont boltosat és bújócskát sem játszottak már, ahogy azelőtt; ehelyett legtöbbször kettesben elvonultak egy szobába.

Furcsán kezdtek viselkedni, és emellett – mivel, mint tudják, a meditáció a lélek erősítésére szánt gyakorlat, – Tenrjúnak meditáció közben nem sikerült többé nyugodttá vagy kiegyensúlyozottá válnia. Gonosz hajlamai kiütköztek a gerince vonalára ülés közben.

– ところが、それからも彼らの遊びは日まじにエスカレートしておりました。みみずを日なたにおいて乾かすだの、蟻を水におぼれさすだの。天隆をとがめてもわびるばかりで埒があかないので、私は一度桃子を呼んで問いただしてみましたが、なだめてもすかしても、桃子はだんまりを決めこんでいました。口をきゅっとむすんで、それはもう強情でしたわ。すると突然、えらい勢いで襖があいて、そこには青ざめた天隆が立っておりました。

「私が悪いのです」

「お前を呼んだおぼえはないぞ」

天隆は頭を畳にこすりつけてわび、桃子はそれをじっとみていましたが、ふいところらに向きなおると、

「もういたしません」

と言いおりました。

たしかにそれ以来、二人は殺生をやめたようでした。とはいえ以前のように店屋のまねごとだのかくれんぼだのをするわけでもなく、たいてい、二人して部屋にとじこもつとるばかりでした。

天隆の桃子がおかしくなったのもそのあたりからで——御存知のように坐禪というのは精神鍛錬ですからね——あれの坐相は日ごとに乱れていきましたわ。背中にくつきりと邪念があらわれましてな。

Szútra kántáláskor hangja elmosódottá vált, szentélytakarítás kezdetéig pedig csak saját magával volt elfoglalva. Ezzel egy időben vonásai is megváltoztak: arckifejezése unott lett.

Momoko viszont épp ellenkezőleg: ő életvidámmá vált.

Egy éjszaka észrevettem, hogy Momoko felkel a matracról és a szerzetesek ágaihoz siet, majd kimegy az épületből. Ahogy azt sejtettem, Tenrjú pontosan ugyanazt tette. Felvettem a papucsomat és utánuk mentem az udvarra. Gyönyörű márciusi éjszaka volt. A patak partján találtam rájuk, szentjánosbogarakat szedegettek. Úgy tűnt, nagyon jól szórakoznak. Fehér hálóruhájuk fényesen világított az éjszaka sötétjében.

Nem kiáltottam oda nekik, másnap viszont magamhoz hívtam Tenrjút.

– Nem tudok megszabadulni a gonosz énemtől. Pedig annyira próbáltam megválni ezektől a bűnös játékoktól, hogy a végén hánynom kellett – miközben ezt mondta, fejét szokásosan leszegte.

Csendben maradtam. Erre felemelte a fejét, és egyenesen a szemembe nézett.

– Szerelmes vagyok.

– Tessék? Szerelmes? – akaratlanul is elmosolyodtam. – Ez lehetetlen, Tenrjú, hisz Momoko még gyerek. Ilyen egyszerűen nem létezik!

Tenrjú ismét lehajtotta a fejét.

– Ön talán már elfelejtette, mi a szerelem? – kérdezte.

そればかりか読経の声はにがり、ぞうきがけをする音までにぶるという具合でした。むろん、表情そのものがよどんでおりました。

桃子はといえば、反対に目にみえて生き生きとしてきたものです。

そんなある夜、目をさますと桃子の布団がからでしてね、あわてて修行曾たちの寢床へ行くと、案の定、天隆もおらんのですわ。下駄をつっかけて表にでると、そりゃあきれいな三日月夜でした。しばらく探していると、小川の向うで二人がほたるを追っておりまして、楽しそうにはしゃいでるんですわ。夜の空気の中に、二人の白い浴衣がぼんやりてらしだされとりました。

その時に声をかけそびれてしまった私は、翌朝、天隆を部屋に呼びました。天隆ほうつむいて、

「邪念がはなれないのです。ぬぐいさろうとすればするほど心をおおっとしまうのです」

と言いおりました。私が黙っていると、頭をまっすぐに起こして私の顔をみすえ、

「恋をしております」

と言う。

「ほ。恋とな。恋」

私は一笑にふしてしまいました。

「天隆。一体どうしたのだ。桃子はまだ子供ではないか。それを変だなどと」

天隆はふたたびうつむいて、

「和尚様は、恋をお忘れですか」

と言いおるのです。

– Most már aztán elég. Nem csak Momoko, hanem még te is gyerek vagy! Hisz a szerzetesi gyakorlatok közepén tartasz. Most azonnal menj a meditációs szobába!

Igazán felbosszantott a dolog.

– Nem szeretnék többé pap lenni – mondta Tenrjú, mikor egy héttel később Momokóval együtt bejöttek a szobámba közölni, hogy el akarják hagyni a kolostort.

Rájuk néztem és megértettem, hogy mire vágnak. Momoko összekucorodva ült Tenrjú mellett és a kezét fogta. Puha, fehér kezecskéje volt. Kintről furulya és dob hangja hallatszódott: a nyári ünnepség idején jártunk.

– És ha elhagyod a hegyet, mihez kezdesz?

– Munkát keresek, hogy el tudjam tartani Momokót. Neki sincs élő rokona itt.

– Ne mondj ekkora ostobaságot – rivalltam rá. – Ha úgy döntesz, hogy elhagyod a hegyet, egyedül teszed. Momoko ugyanis az én gondozásomban van.

A kislány csendesén, fegyelmezetten, kezeit a térdén pihentetve sírt.

– Ide hallgass, Tenrjú! Ezek után csak én vigyázok Momokóra. Neked egy helyben ülni kell meditálnod két napig, közben egy falatot sem ehetsz. Ha letelt a két nap és még mindig szeretnéd, elhagyhatod a hegyet. Mivel most már Momoko az én gondom, nem viheted el őt a templomból.

Kintről szolgálók hangja szűrődött be, a hordozható oltárt vitték a nyári fesztiválra.

「もうよい。さがれ。桃子ばかりではなく、お前も子供だ。第一、修行中の身ではないか、しばらく禅堂ですわっておれ」

実際、私はめんくらってしまいました。

天隆が山をおりたいと言いだしたのは、それから一週間ほどあとのことでした。桃子と二人で私の部屋にやってくると、

「おいとまをちょうだいいたしたく存じます」

と言って手をつきました。教えられたとみえて、天隆の横にちょこんとすわった桃子まで、いっしょになって手をつくのです。ふっくりと白い、小さな手でした。その日はちょうど夏祭りで、笛だの太鼓だのが遠くにきこえておりました。

「山をおりて、どうするのじゃ」

「上事をみつけて、桃子と暮らそうと思います。桃子も身寄りがありません」

「馬鹿を言うなっ」

私はどなりました。

「山をおりたければ一人でおりろ。桃子は大切なあずかりものじゃ」

桃子は両手をひざの上にのせたまま、黙ってぼろぼろ泣いておりました。

「天隆。これから桃子の世話は私がみる。お前は二日間断食をせい。まる二日すわって、それでも山をおりたければおりるがいい。桃子はじきひきとられていく身じゃ。寺からだすわけにはいかん」

みこしをかつぐ男衆の声が、すぐそばまでひびいておりました。

Szeptemberben a levegő sugárzóan friss lett, a hegyi szél hűvössé változott. Tenrjú letöltötte kétnapos kötelező meditációját és visszatért korábbi szerzetesi tisztségéhez. Üveges volt a tekintete, akárcsak egy hulláé, és csak azokat a kötelezettségeit teljesítette, amiket megparancsoltunk neki. Momoko látszólagosan visszanyerte korábbi mosolygós énjét, de ezentúl, akár egy felnőtt, könyveket olvasgatott. Megnyugtattam magam azzal, hogy Momoko még csak gyerek, aki az idő elteltével bármivé változhat – és túlságosan alábecsültem őt.

Szeptember közepe körül érkezett meg Momoko nagynénje. Ezen a napon kötelező szútra kántálás volt a szerzetesek feladata, ezért át tudtam adni neki a lányt anélkül, hogy ez Tenrjúnak feltűnt volna. Momoko udvariasabban viselkedett, mint amire számítottam, úgy üdvözölte nagynénjét, ahogy tanítottam neki. Amikor be kellett szállnia a taxiba, szemébe könnyek gyűltek, és ahogy lehajtotta a fejét, a könnyek a földre csöppentek. Görcsösen zokogni kezdett, kislányos bubifrizurája beleremegett a sírásba, teste mintha a levegőben lebegett volna. A következő pillanatban Momoko piros csőrű, gyönyörű fehér kismadárrá változott.

Így történt, kérlek, hidd el. A kismadár ezután kerek szemecskéivel az arcomra pillantott. Azután felszállt az őszi egekbe és lassan elrepült. Két-három pókliliomszirom lebegett utána a szélben.

九月になると、空気がにわかに澄み、山の風は涼しくなりました。あれから天隆は二日間の坐禅をくみ、受所係の修行僧にもどりました。死んだようにうつろな目をして、それでも言われただけの仕事はこなしておりました。桃子も、もとの笑わん子供にもどったとはいえ、おとなしく本など読んですごしとりました。私は安直に胸をなでおろし、子供の心など時がたてばどうにでもなるものと、たかをくくっていたのです。

桃子の伯母夫婦というのが寺に来たのは、九月も半ばのことでした。その日は修行僧が全員本堂にこもって読経する日でしたので、天隆にも気づかれずに桃子をひきわたすことができました。桃子は思いの外すなおで、いわれるままに挨拶をしたりしていましたが、いざタクシーにのろうという段になるとみるみる涙がふくらんで、うつむくとほたほたとおちました。しゃくりあげるとおかっぱが揺れ、かすかにからだがかんだかと思うと、次の瞬間、桃子はくちばしの亦い、きゃしゃな白い小鳥になっていました。

ええ、そりゃあ信じて下さらんのももつともですわ。それでも、鳥はたしかにあの時、まるい目で私の顔を見上げていました。そして秋のはじまりの空気のなかを、ゆっくりと飛び走って行ったのです。あとには赤まんまが二、三本、風に揺れているばかりでした。

Miután Momoko elment, visszatértem a főépületbe, ahol a szerzetesek mormolása hallatszott. Kinyitottam a hátsó ajtót, a szobában nagyjából ötven férfi ült. Közöttük volt Tenrjú is.

A Tenrjú feje búbján levő vékony, tíz centis varkocsban élénk színű kék virág virított. Olyan kék, mint a belélegzett levegő. Hűvös és csendes kék.

Fél év elteltével visszatért a fehér kismadár. Pont úgy, ahogy később számodra is láthatóvá vált. A kék virág azután folyamatosan virágzott, a visszatért kismadár pedig a virág kelyhébe szállt. Tenrjú szemmel láthatóan egyre jobban lesoványodott, mára már csak a szeme maradt ugyanolyan. Az azóta eltelt öt év minden egyes napján ugyanazon a helyen ül mozdulatlanul. Így telnek a napjai, belerokkant a történetekbe.

Hát igen, kedves olvasó. A szerelem fenséges érzés. Igazán fenséges. Nocsak, már egészen besötétedett. Foglaljuk el fekvőhelyeinket. Fárasztó lehetett idáig felmászni. Nézd, milyen szép ma a felkelő hold!

本堂にもどってみると、修行僧たちの読経が、低くきこえていました。うしろの扉をあけると、うすぐらい部屋の中に五十人ばかりの後姿がならんでおり、天隆もまん中あたりで読経しておりました。そしてその天隆の頭のとっぺんから、細い茎が十センチばかりのび、青い青い花が咲いているのです。あの花の青さといったら、あたりの声をすいこんで、そこだけ深閑とつめたいようでした。

白い小鳥がもどってきたのは、それから半年ばかりすぎた頃でした。あとは、あなたが御覧になった通りです。花はどんどん青さをまして美しく咲きつづけ、鳥は花の上にすみついて、天隆はみるみるやせおとろえ、今では目ばかり大きくなってしまいました。そうして五年間、ただ毎日ああやってひとところにすわったまま、呆けたようにぼんやりと暮らしておるのです。

のう、お客人。人を恋するということはえらいことですわなあ。ほんとうにえらいことですわ。さあ、夜もふけました。床をとらせましょう。こんな山奥まで歩かれて、さぞお疲れになったことでしょう。おや、今夜も三日月がきれいですわ。

4. Kuszanodzsó története

Még most is furcsának találom, hogy anyám, aki rögtön sírva fakad, alig tud valamit a világról, és este még a végébe sem mer egyedül kimenni, mégis egyedülálló szülőként nevelt engem. De könnyedén elintéztem a dolgot annyival, hogy igazán jövedelmező foglalkozás a színészet.

Május. Amint hozzászoktam a középiskolai élethez, rendszeresen ellógtam a délutáni órákat és helyette moziba mentem. Egy ilyen alkalommal észrevettem édesanyámat, ahogy egy villamoson utazik. Cseresznyevirág színű ünnepi kimonót viselt. („Mégis hová mehet?”)

Ez volt az első gondolatom. Mivel éppen lógtam az iskolából, nem kiabálhattam gondolkodás nélkül utána, ezért csak a távolból bámultam. Egy csomagocska pihent az ölében.

Édesanyám leszállt a villamosról és elsietett az állomás melletti kisboltok előtt, cipője sarka kopogott a járdán. A zöldséges előtt megállt. Kibontotta a csomagot, szárított makrélát (vagy valami olyasmit) vett ki belőle, és elhajította az ellenkező irányba, tenyerét pedig tiszteletteljesen összecsapta, pont, mintha sírlátogatáson lenne. Meghökkenem, igyekeztem elillanni a helyszínről, míg édesanyám visszasietett az állomásra.

4. 草之丞の話

世間知らずで泣き虫で、夜中に一人でトイレにも行かないおふくろが、いったいどうして女手一つで、これまで僕を育ててこられたのか、ふしぎには思っていた。それでも、女優というのはよほどもうかる商売なのだろうと、僕はのんきに考えていた。

五月。僕は中学にも慣れ、さっそく午後の授業をさぼって映画をみに行った。すると電車の中に、桜色の着物を着たおふくろがいた。

(どこに行くんだろう)

そうは思っても、こちらも学校をぬけだしてきた身、うかつに声もかけられず、遠くからながめていた。おふくろは、小さなふろしき包みをひざの上にかかえていた。

電車をおりたおふくろは、駅前商店街をぽくぽくと足ばやに歩き、八百屋の前で立ちどまった。そして、おもむろにふろしき包みをほどくと、中からあじの干物(らしきもの)をとりだして他面におき、まるで墓参りでもするように、しんみょうに手をあわせるのだった。あつけにとられている僕のそばをすりぬけて、おふくろはさっさと駅へひきかえしてしまった。

Július. Vasárnap későn keltem, pizsamában mentem a konyhába édesanyámhoz, de ő kinn volt a kertben. Derült, csendes délután volt. Édesanyám a naspolyafa alatt állt és egy szamuráj kinézetű férfival beszélgetett. A férfi mélykék kimonót, oldalán felakasztott kardot és csodálatos szamuráj frizurát viselt. „Biztosan valami furcsa színészbarátja lehet a férfi, azért hord szamuráj jelmezt”, gondoltam. Hát ő volt Kusanodzsó.

Édesanyám ujjai között napernyőt pörgetett, arcán kislányos zavar tükröződött. Felvettem a szándálom és én is utánuk mentem a kertbe.

– Jó reggelt, anyu. Vendégünk jött?

Édesanyám az arcomat kezdte vizsgálgatni, majd végül elnevette magát.

– Szólítsd Kusanodzsónak, ő az édesapád.

Micsoda szerencse, hogy kötélből vannak az idegeim.

Szóval ezt mondta édesanyám. Kusanodzsó úr igazi, hús-vér szamuráj, vagyis egy hús-vér kísértet volt, aki első látásra édesanyámba szeretett. Édesanyámnak még fiatal, kezdő színésznőként egy történelmi darabban kellett játszania. Szövege mindössze egy szóból állt, de Kusanodzsó, aki a túlvilágról nézte őt, azt az egyszavas szerepet olyan mesterinek találta, hogy megmászhatatlanul beleszeretett. Leereszkedett az emberek világába, és ők ketten gyermeki, naiv szerelembe estek.

七月。朝寝坊をした日曜日、パジャマのまま台所に行くと、おふくろは庭にでていた。よく晴れた、しずかな午後だった。びわの木の下に立って、おふくろはさむらいのかっこうをした男と話をしている。紺の着物に刀をきちんとぶらぶらさげて、ちょんまげもりりしいさむらいだった。おおかた、ふうがわりな役者仲間だろうとは思ったが、それにしてはさむらい姿が板につきすぎている。これが草之丞だった。

おふくろは日傘をくるくるまわして、まるで女学生のように頬をそめている。サンダルをつっかけて、僕も庭にでた。

「おはよう、母さん。お客様なの」

おふくろはびくっとして、しばらく僕の顔をみつめていたが、やがてにっこりと微笑んだ。

「草之丞さんといってね、お父様ですよ、あなたの」

僕は、僕の心臓がこんなにじょうぶでよかったと思う。

おふくろの話はこうだった。草之丞は正真正銘のさむらいで、また正真正銘の幽霊で、おふくろに一目惚れをした。おふくろがまだ新米女優だったころ、舞台上で時代劇の端役をやった。セリフはたった一言だったけれど、あの世で見物していた草之丞は、そのたった一言のセリフ、『おいたわしゅうございます』にすっかりまいってしまい、やもたてもたまらず、下界にやってきたのだ。二人はめでたく恋におち、僕が生まれたというわけだった。

Így jöttem a világra.

– Az azóta eltelt tizenhárom évben Kuszanodzsó mindenben segített nekem.

– Mégis hogyan? – kérdeztem.

– Bármilyen gondomat meg tudtam vele vitatni, altatódalt énekelt álmatlan éjszakáimon, és ha elfogyott a pénzem, akkor is kisegített...

– Szóval, a szellem pénzt adott...

– Bizony. Még értékes kardját és edényeit is eladta értem.

Hallgattam.

– Én pedig hálából minden májusban ételáldozatot mutatok be neki.

Édesanyám elmondása szerint Kuszanodzsó 1623. május hetedikén azon a helyen halt hősi halált egy lovas kardcsapásának következtében, és került a másvilágra, ahol ma a zöldséges áll. Ezért édesanyám azon a napon, május hetedikén, halálának évfordulóján Kuszanodzsó kedvenc ételét vitte oly vidáman a sírhelyhez. Szóhoz sem jutottam.

Kuszanodzsó közelebbről sokkal magasabb volt, mint gondoltam, és egészen helyes. Válla megfeszült. Úgy tűnt, borzasztóan ideges. Ahogy én is az voltam.

– Miért vagytok mindketten ilyen csendben? – olyan furcsán mondta ezt édesanyám, hogy ránéztem és azon töprengtem, mennyire lehet az a naiv és ártatlan ember, akinek hittem.

– Örvendek – más választásom nem lévén, ezek a szavak hagyták el az ajkamat.

「それからの十三年間、草之丞さんはいつだって私をたすけて下さったのよ」

「たすけるって、どうやって」

「いろんな相談にのってくださるし、眠れない夜には子守唄もうたってくださいるし、お金にこまったら、お金も貸してくださいるわ」

「幽霊が、金を」

「ええ。たいせつな刀やお皿を売ってね」

「.....」

「だから私も、五月には供養をかかさないので」

おふくろの説明によれば、元和八年五月七日、草之丞が壮絶なる一騎打ちの末にあの世へいった野っ原が、現在のあの、八百屋だったらしい。つまりおふくろはあの日、五月七日の命日に、草之丞の好物をかかえて、いそいそと墓参りに行ったのである。僕は絶句してしまった。

草之丞は、ちかくで見ると思いのほか大きく、なかなかの二枚目だった。肩をいからせてうつむいている。ひどく緊張しているようだった。もちろん僕も緊張していた。

「二人とも黙っちゃって、どうしたの」

ふしぎそうに言ったおふくろをみて、どこまで天真爛漫な人だろう、と僕は思った。

「はじめまして」

しかたなく、僕の方から口をきった。

– Szia – mondta Kuszanodzsó. Mély volt a hangja. – Számodra talán ez az első találkozásunk, de én már sokszor figyeltelek téged.

Már sokszor figyeltelek téged. Rossz érzés volt ezt hallani. Ridegen meghajoltam előtte, majd visszavonultam a szobámba. Szóval egy szellem fia voltam.

Ezután Kuszanodzsó időről időre megjelent előttem. Arról is megfedkeztem, hogy ő egy szellem; olyan élethű látványt nyújtott. Sokszor várt rám az iskola előtt. Aztán hirtelen eltűnt mellőlem, miközben sétáltunk, és ettől én kivétel nélkül mindig megijedtem.

– Ugye milyen félelmetes? – suttogta a fülembé, és némán mosolygott a reakción.

Mikor Kuszanodzsóval sétáltam az utcán, minden ember minket nézett. De egyikük sem volt nyugtalan vagy ijedt közülük. Valószínűleg nem gondolták róla, hogy ő tényleg samuráj. Pedig hozzáteszem, elég merészen sétált a városban fel-alá, eközben általában japánul énekelt. Lágy hangja volt. Nem illett egyébként komor kinézetéhez.

Ahogy ez a sétálgatás egy idő után mindennapos lett, édesanyám egyre ártatlanabbá vált a szememben; olyanok voltunk, akárcsak egy rendes család. Együtt étkeztünk, együtt néztünk tévét.

Egy októberi estén édesanyám behívott a fürdőszobába, ahol épp Kuszanodzsó fürdött.

「こんにちは」

ひくい声だった。

「そなたにとっては、はじめましてなのだね。私はいつも、そなたを見ていたのだが」

へんな感じだった。いつも見ていた、なんて気味が悪い。僕はぶっきらぼうにおじぎをして、さっさと部屋にひきあげた。僕は、幽霊の息子だったのだ。

その日以来、草之丞はしょっちゅう僕の前であらわれた。幽霊だという立場もわすれて、草之丞はじつに堂々と人前にでるのだ。彼はよく、学校のそばで僕を待ちぶせていた。いきなりとびだしてくるので僕がおどろくと、草之丞はきまって、

「やっぱりこわいか」

とぼそっと言い、ひっそりとわらう。

草之丞と歩いていると、みんなが僕たちに注目した。しかし、さわいなりこわがったりする人は一人もいない。まさか本物のさむらいだとは思わないらしい。それに味をしめて、草之丞はまったくだいたんに街を闊歩した。歩きながら彼はよく唄をうたった。やさしい声をしていた。それが、彼のぶつちょうづらには下似合いだった。

草之丞と僕とは、毎日いっしょに散歩をするようになった。おふくろはますます天真爛漫で、僕らはまるで家族のように、いっしょに食事をし、いっしょにテレビを見た。

十月のある夜、おふくろによばれてふろ場に行くと、草之丞が入っていた。

– Mosd meg apád hátát, légy szíves –
mondta.

Édesanyám nem vette észre, hogy én erre
önkéntelenül is hátrálni kezdtem, ezért
mosolyogva távozott a helyiségből.
Magamra hagyott vele, így nem volt más
választásom. Egy szellemmel kellett együtt
fürdenem.

Kuszanodzsó bőre gyönyörű fehér volt az
újhold fényében, ami áttört a fürdőszoba
ablakán.

– Rossz érzés egy szamuráj fiának lenni? –
kérdezte Kuszanodzsó a kádban elnyújtózva.

– Hát, elég... meglepő érzés – zavarba
jöttem a kérdéstől.

– Hány éves is leszel, Fútaró?

– Tizenhárom.

– Tizenhárom. Mindjárt felnőtt férfi.

Némán mosolygott, amitől libabőrözni
kezdett a hátam.

December. Ételek, vörösbor, lemezek:
pontosan, mintha egy csendélet kellékei
lennének. A karácsonyi színjáték kellékei.
Édesanyámmal egy vörös pulcsitadtunk
Kuszanodzsónak ajándékba. Ezt ráhúzta a
kimonójára.

– Hú de meleg – mondta. – Bocsássatok
meg, de nem tudtam, hogy a karácsony nevű
ünnep szokásai közé tartozik, hogy
megajándékozzuk egymást.

Persze mi nem vártuk el tőle, hogy
ajándékot adjon nekünk. Ezután
édesanyámmal valcert jártak; nevetni

「お父様の背中、ながしてさしあげなさい」

思わずあかずさりした僕の気も知らず、
おふくろはにこにこして出ていった。こう
して、とりのこされた僕は幽霊と混浴する
ことになったのである。

草之丞のからだは、白くてきれいだった。
ふろ場の窓からは三日月がみえた。

「そなたは、さむらいの息子がいやか」

湯ぶねにつかっていた草之丞が言った。

「やぶからぼうに」

僕は少しあわてて、つっけんどんに言っ
た。

「風太郎、そなたはいくつになる」

「十三」

「そうか。もう一人前の男だな」

草之丞はひっそりと笑い、僕は胸がしわ
つとした。

十二月。ごちそうと、ぶどう酒と、レコ
ードと、それはまさに、絵にかいたように
上出来のクリスマスだった。僕とおふくろ
は、草之丞に赤いセーターをプレゼントし
た。草之丞はそれを着物の上からすっぽり
と着て、

「これはあたたかい」

と言った。

「すまんことをした。クリスマスに贈り物
をするなどという習慣を、まったく知らな
かったものでね」

とも言った。もちろん僕たちは、贈り物な
ど最初から期待してはいなかった。

おふくろと草之丞はワルツを踊り、僕は
踊っている両親をみて、うふふ、と笑った。

támadt kedvem, ahogy táncoló szüleimet néztem. De nem nevettem teljes szívből. Fogalmam sem volt, miért.

Ahogy véget ért a tánc, Kuszanodzsó így szólt:

– Most te jössz, Fútaró.

Hevesen ellenkeztem. Együtt táncolni édesanyámmal már csöppet sem volt vicces. Kuszanodzsó, mint oly gyakran, csak némán mosolygott.

– Szóval nem. Pedig ezután altatót is neked kell majd énekelni. Nem fogok ugyanis idejönni többé. A gondjaidra bízom Reikót, fiam.

Megfagyott ereimben a vér. Kijelentése váratlanul ért, bár valahol éreztem, hogy eljön ez a pillanat, mégis olyan arcot vágtam, mint aki erre egyáltalán nem számított. Hirtelen felelősség szakadt rám.

– Kérlek, ne hagyj itt engem! – édesanyám egyhelyben állt és csak ennyit volt képes mondani gyermeki hangján.

– Hisz ez a világ rendje. Már nincs rám szükségetek – válaszolta Kuszanodzsó.

– Ne hagyj itt, kérlek! Ne hagyj itt, kérlek.

Azon töprengtem, hogy édesanyám vajon ismer-e más szót is ezeken kívül. Hangja olyan vékony lett, mint egy kisegéré. Fogalmam sem volt, milyen viselkedést várnak el tőlem ebben a helyzetben, ezért megpróbáltam átölelni édesanyám vállát.

nailedaka, うふふ、と心から笑わずにはいられなかった。

踊りおわると、草之丞が言った。

「風太郎、今度はそなたの番だ」

もちろん僕は、大あわてでことわった。おふくろとワルツだなんて、じょうだんじゃない。草之丞は、彼がよくする片頬だけのひっそりわらいをうかべて、

「そうか」

と言った。

「しかし、これからは子守唄だけでもうたっておあげ。私はもうここにはこないから。れいこさんは、風太郎にまかせる」

僕はぎょっとした。まったくとつぜんのことだった。今まで心のどこかで感じていた、そのくせ知らん顔をきめこんでいた、そんな責任がにわかに僕の上にふってきた。おふくろはただ立ちつくし、子供のように素直な声で言った。

「行かないでください」

「自然なことです。もう、私は必要ない」

「行かないでください。行かないでください」

おふくろは、ほかの言葉を知らないかのようにくりかえしている。蚊のなくような声だった。僕はどうしていいのかわからなくて、とりあえずおふくろの肩をだいてみた。

– Vigyázz Reikóra – Kuszanodzsó felém bólintott, édesanyám pedig, mintha lassacskán felfogta volna, mi zajlik körülötte.

– Ha meghalok, építesd át a házat üvegházzá tele növényekkel, a közepébe pedig emeltess sírt. Ott békében nyugodhatunk együtt – mondta nekem.

Kuszanodzsó felkacagott.

– Hát akkor, a viszontlátásra.

Ennyit mondott, majd kísétált a kapun, akárcsak egy hétköznapi ember.

Ez volt tehát Kuszanodzsó története. Édesanyám májusban halat visz a zöldségeshez és a bolt előtt tiszteletteljesen összecsapja kezét – azóta is minden évben.

「れいこさんをよろしく」

草之丞が頭をさげると、おふくろはようやく観念したらしく、はっきりとした口調でこう言った。

「私が死んだら、この家はお花畑にしてもらいます。そのお花畑のまんなかに、お墓をつくってもらいます。そうしたら、そこでいっしょに暮らしましょう」

草之丞は、ゆったりとわらった。

「では、さらば」

草之丞はきっぱりと言って、ごく普通の人間がするように、玄関から出ていった。そして、それきりだった。

これが、草之丞の話のすべてである。おふくろは、今でも毎年、五月になるとあじをかかえて、八百屋の前で手をあわせている。

3. A fordítások elemzése

1. Elméleti bevezetés

A modern nyugat-európai szemléleti alapokon nyugvó fordítástudományt Klaudy Kinga teremti meg *A fordítás elmélete és gyakorlata*⁶ című kötetével. A továbbiakban a fogalmakat az ő terminusa alapján értelmezem.

Az átváltási művelet Klaudy Kinga meghatározása alapján a következő. „Összefoglaló terminus mindazokra a rendszerszerű és rutinszerű műveletekre, amelyeket fordítók egymást követő generációi fejlesztettek ki, hogy leküzdjék a fordítás folyamatában alkalmilag együtt funkcionáló nyelvek rendszerének, nyelvhasználatának és kulturális kontextusának különbségeiből fakadó nehézségeket.”⁷ Minden átváltási művelet, amelyet a fordító annak érdekében végez, hogy a forrásnyelvi szövegből célnyelvi szöveget alkosson.

A *fordítási univerzálék* terminus nem Klaudynál, hanem Bakernél jelentkezik először, ugyanis műfordítás során nem csak szövegekkel, hanem a befogadói közeg kulturális különbségeivel is szembe kell néznünk. A másság univerzális jegyeit, valamint azokat a műveleteket, melyeket a kulturális különbségek átültetésének érdekében végzünk, fordítási univerzáléknak nevezzük. Klaudy öt ilyen folyamatot különít el: (1) explicitálás, (2.) egyszerűsítés és egyértelműsítés, (3) a konvencionális grammatika alkalmazása, (4) ismétlések elkerülése, (5) bizonyos célnyelvi sajátosságok túlhangsúlyozása⁸.

A továbbiakban a műfordításaim fogom elemezni az eredeti szöveg összevetésével. Először azt fogom vizsgálni, hogy a szavak szintjén milyen fordítási eljárásokat alkalmaztam. Leírom, hogy a magyar nyelv fordítási viselkedésének sajátosságai hogyan jelennek meg a fordításban, miféle változtatásokra kényszerítik a fordítót. Hogyan jelenik meg a kompenzáció, a jelentés összevonás vagy az explicitáció. Azután, még mindig a szavak szintjénél maradva, azt nézem meg, hogy milyen szófaji eltérések figyelhetők meg az eredeti szöveghez képest, és hogy ennek milyen okai és következményei vannak a fordításban. A szófaji eltérések után a mondattani eltéréseket vizsgálom, ami hipotézisem

⁶ KLAUDY: 1994.

⁷ KLAUDY: 2003, 183. old. angolul

⁸ KLAUDY: 2007, 125. old.

szerint a szövegrészek kohéziójának az egyes nyelvekben más logika szerinti megteremtésével függ össze. Vizsgálom továbbá a reáliák és a stiláris elemek fordítását is.

2. Átváltási műveletek a fordításban

Egy szöveg japánról magyarra ültetése során rendkívül sok problémával kell szembenéznünk. Mindkét nyelv agglutináló jellegű, ám a japán nyelvből hiányoznak olyan ragok, amik irodalmi alkotás során az író kezében eszközzé válhatnak: nincsen igei személyragozás, viszont nem kell (és nem is szokás) a személyes névmásokat kirakni a mondatban, akár a magyarban. Ez kétféle dolgot eredményez: (1) a szövegben felszaporodnak az ismétlések; (2) homályossá válik a szöveg s így kétértelmű részeket lehet létrehozni a szövegben, ugyanis a japán nyelvben az alany és a tárgy bizonyos esetekben elhagyható. A japán szöveg továbbá olyan grammatikai alakzatokat alkalmaz, amelyek nem reprodukálhatóak a magyar fordításban.

Pontosan emiatt a viselkedés miatt van szükség a fordításokban átváltási műveletek használatára.

Most csak a legmarkánsabban előforduló néhány átváltási műveletet, bővebben a konkretizációt, generalizációt, behelyettesítést és kihagyást tárgyalom.

a) Konkretizáció (explicitáció)

A *konkretizáció*, vagy *explicitáció* „rendszeres átváltási művelet, amelynek során a fordító egy általános (tág) jelentésű forrásnyelvi szót egy konkrétabb (szűkebb) jelentésű célnyelvi szóval feleltet meg.”⁹ A konkretizáció megjelenhet a szavak és a mondatok szintjén, illetve beszélhetünk lexikai és grammatikai explicitációról is.

A japán nyelvben sokszor használják a szuru (する) segítségével képzett igéket, ezért az igék magyarra fordításakor sokszor használtam ezt az átváltási technikát.

1.	少しにして	Csak egy kicsit kérek.
2.	すると電車の中に、桜色の着物を着たおふくろがいた。	Egy ilyen alkalommal észrevettem édesanyámat, ahogy egy villamoson utazik.
3.	微笑んだ	elnevette (magát)

⁹ KLAUDY: Lexikai konkretizáció és generalizáció (2. előadás)

4. どこまで**天真爛漫**な人だろう、と僕は
思った azon töprengtem, mennyire lehet az a naiv
és ártatlan ember, akinek hittem.
5. 草之丞が**入っていた** ahol épp Kuszanodzsó fürdött

A dialógusokban sokszor visszacsatol a szereplő a forrásnyelvi szövegben. Ebből fakad, hogy a japán igen jelentésű 'hai' 'un' 'ee' módosítószóknak rendkívül sok jelentése lehet a kontextustól függően. Ezeket a visszacsatolásokat a magyarban kevés kivétellel mindig konkretizációval fordítottam.

1. 「ね、アイスクリームを食べて帰ろ。ち
よっと待ってて、着替えちゃうから」
「うん」 – Gyere, együnk egy fagyit hazafelé.
Megvárod, míg átöltözöm?
– Persze!
2. 「そうだよな。ずいぶん前のことだし」
「はあ」 – Persze, hogy nem. Hisz már nagyon
rég történet.
– Tényleg?
3. 「あ。はい」 Bocsánat – Joko elengedte a fia kezét és
洋子は健二の手をはなし、小走りで信
号をわたった。 gyors léptekkel átmert a zebrán.

A konkretizáció azonban nem csak igék és visszacsatolások esetében, hanem egyéb esetekben is használható átváltási technikák. Nyelvtani szerkezeteket is megmagyarázhatunk ezzel a technikával, illetve *főnevek* esetében is használhatjuk őket.

1. すまなかったね、なんて。もうじき卒
業だから、なんて。 „Igazán sajnálom”. Meg „mindjárt
ballagsz”. Pff, milyen béna.
2. 伯母夫婦 nagynénje és nagybátyja
3. 正真正銘のさむらい igazi, hús-vér samuráj

Az explicitáció a *mondatok* szintjén is megjelenik. Fordításaim során azért használtam teljes mondatok esetében is a jelentés konkretizációját, mert ez egyfajta magyarázatként szolgál a célnyelvi befogadónak, valamint a célnyelvi kontextusba ez a szűkebb jelentés illik

bele. Ilyen esetekben a fordító értelmezésére van bízva, hogy az adott kifejezést a jelentéstartományon belül mely kifejezésekkel fordítja.

1.	「どうしてかなあ。あなたはまじめなのに、どうしてこんなに遅いのかなあ」	– Ez mégis hogyan lehetséges? Te egy értelmes lány vagy, ez miért megy ilyen lassan neked...?
2.	恭介はたちあがった。
「わかりませーん」
と言う。	Kjószuken felállt.
– Nem értem a feladatot – mondta.
3.	まだだよ。	Hiszen még van időm!

A magyar nyelvű szövegben továbbá a *névelők* használata is ugyanilyen átváltási művelet, mivel a japánban névelők nem léteznek. Ahhoz, hogy értelmes magyar szöveget kapjunk, névelőket kell beszúrni a fordított szövegbe. Ez általában automatikusan történik, ám vannak olyan helyzetek, amikor a névelő kitüntetett szerepbe kerül és jelentés megkülönböztető szerepe van. Ilyen esetekben a névelő használata tudatos fordítói választás eredménye (pl. „A régi időkben” című vers vagy a „Régi időkben” című vers esetén az előbbit választottam, ennek következménye, hogy a címben jelentéstöbblet található, ugyanis a névelő betoldása egy bizonyos, konkrét időre utal, szemben azzal a változattal, ahol nincs névelő). De nem csak a névelők, az igei személyragok, igekötők használata is konkretizáció.

b) Generalizáció

A konkretizáció mellett ellenpárja, a *generalizáció* is megjelenik a fordításomban. A generalizáció, vagy más néven *implicitáció* „rendszeres átváltási művelet, amelynek során a fordító egy konkrét (szűk) jelentésű forrásnyelvi szót egy általános (tág) jelentésű célnyelvi szóval feleltet meg.”¹⁰

1.	困ります	baja származik
2.	すきやきのにんじん	egy főtt répát

¹⁰ KLAUDY: Lexikai konkretizáció és generalizáció (2. előadás), 31. perc

3.	青いサインペン	tollat
4.	元和八年五月七日	1623. május hetedikén
5.	何だよ。書きたくないんだからいいだろ」	– Igen? Hát nekem úgy is jó.
6.	じゃ、気をつけて帰れよ」	Aztán csak óvatosan hazafelé!

Használatának sokféle oka lehet. Ahogy azt a második példánál láthatjuk, lehet kulturális oka: ez jelenik meg a négyes példánál. Mivel más időszámítást használunk, a fordításban az eredeti japán időszámítást átkonvertáltam nyugatira.

c) Behelyettesítés

A harmadik sokszor használt fordítástechnika a *behelyettesítés*. Behelyettesítés alatt azt értem, amikor a fordító az eredeti szó jelentése helyett egy másik jelentéstartamú célnyelvi szót használ. Ez az átváltási művelet nem kötelező, annak érdekében végeztem el, hogy a szöveg gördülékenyebben hangozzon magyar nyelven. Az, hogy milyen jelentésrétegű mondatrészt illesztünk be az eredeti helyére, fakultatív, és szerintem a fordító személyiségétől függ. Az egyetlen nagyon fontos szempont, hogy stílusa illeszkedjen a kontextusba.

1.	とびこんだ
(’bepült’, ’berobbant’, ’betört’)	belépett
2.	あこがれていた(’csodált’)	tetszett neki
3.	持ってきた (’odavitte’)	átnyújtotta
4.	注目した (’figyelt’)	nézett
5.	戸口には背の高い男の人が立っていた。	Egy magas férfi lépett be rajta.

Az utolsó példánál megfigyelhetjük, hogy az eredetiben a tatsu (立つ) ’áll’ jelentéstartamú igét belépett-re módosítottam. Ez azért lehetséges, mert a magyar szövegekben természetesebbnek hat, ha a szereplő belép egy ajtón, nem pedig megáll az ajtóban (az utóbbi

főleg fordításokban elterjedt anglicizmus következményeképp honosodott meg a magyarban).

d) Jelentésfelbontás

A *jelentésfelbontás* és *jelentés összevonás*, mint technika szintén megjelenik a fordításban, bár szerintem ez nem olyan markáns átváltási művelet próza esetében, mivel a jelentés megmaradt, a különbség mindössze abban áll, hogy a grammatikai eltérések miatt a magyarban a szavak száma eltér a japántól. A jelentésfelbontás esetében a célnyelvi szövegben több, míg jelentésösszevonás esetén kevesebb szó szerepel. Igei példákon keresztül szeretném szemléltetni ezt a két alakzatot.

1.	困ります	baja származik
2.	思わず	gondolkodás nélkül
3.	声をあげておどろいた	felkiáltott meglepettségében
4.	返事をしていた	válaszolta

e) Kihagyás

A fordítás során előfordul, hogy szavakat, mondatrészeket hagyunk ki az eredeti szövegből. Ez a jelentést csak picit változtatja meg, viszont használatának előnye, hogy nem lesz „túlzsúfolva” a szöveg ismétlésekkel vagy jelzőkkel. A magyar szöveg ugyanis, ahogy azt már előbb is kifejtettem, mást bír el, mint a japán, kevésbé toleráns például az ismétlésekkel szemben.

1.	これがわからないと中学に行って苦労するぞ	Ha nem értitek, a középiskolában komoly gondotok lesz belőle.
2.	ジャングルに住んだら、と恭介は考える。勉強もない、家もない、洋服も着ない。	Ha dzsungelben laknék, nem lenne se házi, se ház, se semmiféle ruha.
3.	じゃ、気をつけて帰れよ	Aztán csak óvatosan hazafelé!

4. 女の子なんだから、さいほうがうまい Hiszen egy lánynak tudnia kell varrni.
ほうがいいに決まっている。
5. 「もういいわよ。暮林くんになんかた – Akkor miért nem kéred meg
のまない」 helyettem Kurebajasit inkább?
6. 女子にしては足がはやい gyorsan sétál
うたってくださいる énekelt

Amint azt az utolsó példánál láthatjuk, vannak olyan esetek, amikor a *kihagyás* szükségszerűvé válik, például olyan grammatika használatának esetén, ami a célnyelvből hiányzik. Ilyen például az udvarias nyelvezet, a keigo használata.

Mindezek fényében kijelenthetjük, hogy a fordítás során rendkívül sok fordítási technika használható. Ezeken belül a japán szöveg magyarra való átváltásakor jellegzetes a generalizáció, a konkretizáció, a behelyettesítés, a jelentésfelbontás és a kihagyás művelete.

3. Szófaji eltérések

Az előbb említett átváltási műveleteknél nagyobb változtatást jelent a szófajcsere a fordításban. Hipotézisem szerint, mivel a magyar alapvetően szereti az igei szerkezeteket, míg ezzel szemben a japán a névszói szerkezeteket részesíti előnyben szövegalkotás során, az egyik leggyakoribb szófaji eltérés a *névszói szerkezetek igésítése*. Másik gyakori eltérés az onomatopoeiák fordításánál jelentkezik, ugyanis a legtöbbször a fordítói szándék ellenére meg kell változtatni a szófajt.

a) Névszói szerkezetek igei szerkezetre cserélése

Az első csoport a névszói szerkezetek igei szerkezetre cserélése. A japán mondatban a deszu (です) kopula használatával sokszor kiváltják az ige használatát, ugyanis ezt a kopulát a magyarban a 'van' létige ragozott alakjával tudjuk helyettesíteni. Ahogy az első példánál láthatjuk, a japán szó szerinti fordításban 'mindjárt ballagás-kopula ezért' szerepel, és a ballagás+kopula szerkezetet a fordításban „ballagsz”-ra cseréltem, ami szófaji változtatás, hiszen a főnévi szerkezetet igeire cseréltem, aztán elláttam igei személyraggal. Az okot jelölő partikulát kihagytam a fordításból, így implicitté tettem a mondatot, ugyanis a kontextusból kiderül a szándék.

1. もうじき卒業だから	Mindjárt ballagsz
2. へんな感じだった	Rossz érzés volt ezt hallani
3. 恭介は机の前にすわり、青いサインペンで、ノートに大きくこう書いた。	Kjószuken leült az asztalhoz, elővett egy tollat és nagy betűivel írni kezdett.
4. 朝夕の読経や坐禅	minden reggel és este szútrát kántált és meditált
5. 座敷でかくれんぼをしている	bújócskázta a tatamis szobában

A második példánál ugyanez a szerkezet látható, ám itt másfajta fordítói megoldást alkalmaztam. Az eredetihez kicsit jobban hasonlító főnév+létige kombinációt használtam, és a végén explicitté tettem a mondatot egy főnévi igenév beszúrásával.

A negyedik példán azt láthatjuk, hogy a japánban egy ige sincs, a tevékenységek főnévként vannak megnevezve. Ezzel szemben a fordításban az első főnév esetében szétbontottam az eredeti kifejezést, és tárgyias igei szerkezetté, a második főnév esetében igévé változtattam. Erre azért volt szükség, mert a magyar nyelvben mindenképpen kellett az érthetőség kedvéért ige, viszont az eredetihez formailag közelebb álló „Reggel és este szútrakántálást és meditációt művelt” magyartalannak hangzik. Ez tehát kötelező átváltási műveletnek számít.

A szófajtváltás nem csak főnévi, hanem melléknévi szerkezetek esetében is jól látható. Általános fordítói eljárásnak tekinthetjük azt, amikor a japán melléknév ragozott alakját úgy fordítjuk, hogy a magyar melléknév után létigét teszünk (1. példa).

1. 背が低かった	kistermetű volt
2. 好奇心がお強い	furdal a kíváncsiság
3. なつかしくなって	elkapott a nosztalgia
4. 教室の中は、ガラスごしの日ざしがある。
かるい。	A tanterem fényben úszott, ahogy az ablakon áttört a napfény.

A második példán megfigyelhetjük, hogy olyankor is indokolt lehet az igei szerkezet használata, amikor állandósult szószerkezetet ültetünk át magyar nyelvre. Az „erős kíváncsiság”, bár ugyanannyira érthető, mint a végső megoldás, kevésbé hat autentikusan. Ezért a magyarban a cujoi (強い) melléknevet ’furdal’-ra változtattam.

Ez az átváltási irány, vagyis hogy névszói szerkezetből igeit készítünk, nem feltétlenül csak egy irányba működik. A fordításaimban arra is láthatunk példákat, hogy az irány megfordul. Az ez első példánál egyszerűsítést hajtottunk végre, hiszen a japán eredeti értelmé „amikor szeptember lett”, s itt a főnév+ige kombinációt időhatározóra cseréltem a magyar fordításban.

1.	九月になると	Szeptemberben
2.	よく晴れた、しずかな午後だった。	Derült, csendes délután volt
3.	ひどく緊張しているようだった	Úgy tűnt, borzasztóan ideges.

Az oka, hogy az egyébként igei szerkezeteket preferáló magyar szövegben egy-egy igei szerkezetet főnévire cseréltem, a szókészlet és a nyelvtan eltéréseiben keresendő. A második példánál láthatjuk, hogy az eredetiben szereplő hareru (晴れる) ige jelentése a magyarban a ’derült’ jelzőre változott. Az utolsó példában szereplő igit pedig azért kellett megváltoztatni, mert a te-iru (ている) szerkezet itt állapotot jelöl, amit mi csak jelzővel tudunk átadni.

b) Onomatopoeiák szófaji változása

A második nagyobb csoport, ahol tömegesen megfigyelhető a szófaji változtatás, az *onomatopoeiák* esete. A japán nyelvben rengeteg hangutánzó szó létezik, és ezek töredéke van meg a magyar nyelvben. A meglévők közül pedig irodalmi szövegekben csak nagyon keveset használunk. Ha hangeffektusokat akarunk érzékeltetni, azt többnyire igékkel, határozószókkal és jelzőkkel tesszük.

1.	そろそろ	lassan
2.	ぽっちゃり	pufók
3.	ほらほら	Látod, látod

4. ぞっとするほど低い声	ijesztően mély hang
5. イライラさせる	irritálták
6. ドキドキしていた	hevesen dobogott

A példákból látható, hogy a szövegek esetében a fordítói megoldásom legtöbbször az volt, hogy megpróbáltam a hangutánzó szavak jelentését visszaadni a szövegben. Ahol lehetőség volt rá, igyekeztem a hanghatást is visszaadni, ilyen a hatos példa esete, ahol a dobogott ige hangzása valamennyire visszaadja azt a hanghatást, amit az eredeti onomatopoeia kelt. Ami ennél is érdekesebb, az az ötös példa esete. Ott ugyanis az eredetiben egy olyan szó szerepel, amilyen hangutánzó szó a magyarban nem létezik. Az ira-ira-szaszeru (イライラさせる) kifejezés azt jelenti, hogy zavarja, kellemetlen érzést kelt benne. A fordításban használt irritál ige hangzásában visszaadja az eredeti szó hangzását, ami nagyon ritka a hangutánzó szavak magyarra fordításakor, ezért is olyan érdekes.

A hangutánzó szavak esetében azonban legtöbbször mégis igyekszik a fordító belecsempészni a fordításba ezeket a hangzásbeli elemeket. A következőkben olyan példák láthatók, ahol ez részben sikerült, ám a használt szó szófaja megváltozott a fordításban.

1. ふうわりと、雪がおちてきた。ふうわ
り、ふうわり、あとから、あとから。	A hó gyengéden szállingózni kezdett.
Csak hullott, hullott egymás után a sok hópihe.
2. お母さんが、恭介のちゃわんに、くた
くたに煮えたすきやきのにんじんを入
れた。	Az anyja Kjószuke táljába pottyantott egy
főtt répát.
3. ちえっ、恭介はひきだしをしめて、も
う一度ベッドに横になった。	Majd becsapta a fiókot és visszafeküdt az
ágyba.
4. ぽとんと庭におちてしまいました	nagy koppanással esett le a verandáról

Ezeknél a példáknál megfigyelhetjük, hogy a hanghatást a fordításban is igyekeztem érzékeltetni: „hullott”, „pottyantott”, „becsapta” és „koppanással” mind-mind előhívják a befogadóban a hangok képzetét. Közös jellemzőjük továbbá, hogy az összes példában igével sikerült a hanghatást visszaadni.

Összességében megállapíthatjuk, hogy a fordítás során a forrásnyelv és a célnyelv különbségei miatt más eszközöket kell használnunk, hogy a befogadóból hasonló hatást váltsunk ki – ahogyan azt Kosztolányi Dezső megfogalmazta –, „a szobrász másképp oldja meg a feladatát, hogyha márványból, vagy terrakottából, vagy fából kell kimintáznia egy alakot”.¹¹ A magyarban az igéket sokkal általánosabban használjuk a fogalmazás során – ezért lehetséges, hogy a fordítás szövegében sokkal természetesebbnek hat, ha a névszói szerkezeteket igeire cseréljük, vagy a hangutánzó szavak hatását igékkel próbáljuk visszaadni. Azt viszont nem állíthatjuk, hogy ez minden esetben egyirányú művelet, ugyanis arra is láthatunk példát, hogy az igei szerkezetet írjuk át a fordításban névszóra.

4. Mondattani eltérések a fordításban

A szavak és kifejezések szintjén átlépve, a mondatok szintjén is szeretném bemutatni, milyen változtatások lehetnek az eredeti szöveghez képest.

a) Mondatrészek felcserélése

A következő példák jól reprezentálják, hogy olyan esetekben, ahol a mondatrészek sorrendje nem határozza meg döntően a szöveget, a sorrendjüket minden jelentésvesztés nélkül meg lehet fordítani.

1. なみなみとつがれたとん汁をみて、あいつはまゆをしかめた。

A lány összeráncolta a szemöldökét, ahogy a leves adagra nézett.

2. 机のひきだしにしまってある自分のサイン帖のことが、恭介の頭をかすめた。

Kjószukénak hirtelen eszébe jutott a sajátja, ami a pad fiókjába volt zárva.

3. みこしをかつぐ男衆の声が、すぐそばまでひびいておりました。

Kintről szolgálók hangja szűrődött be, a hordozható oltárt vitték a nyári fesztiválra.

b) A mondatrészek megcserélése a fokozás eszköze

Ezen az általános eltéréseken túl az irodalmi szövegben a fokozás eszköze lehet a megbontott mondat szerkezet vagy a *mondatszerkezetek sorrendjének megváltoztatása*, amit nem minden esetben tudunk átültetni jelentéskárosodás nélkül a magyar nyelvben. Ilyenkor

¹¹ KOSZTOLÁNYI: 2008. 271. old.

az lehet a fordítói megoldás, hogy a célnyelvi szabályok szerint teremtyük meg a fokozást a szövegben.

1. そういえば、涼ちゃんは念願の野球部に入れたんだろうか。洋子はとうとつに、小学校時代にあこがれていた男の子のことを思った。卒業文集に、
 中学にいったら野球部に入って、ピッチャーで、四番を打ちたいです。
 と書いた、小柄な少年だった。

„Tényleg, vajon bekerült végül a baseball-csapatba, ahova annyira vágyott?” Joko hirtelen Rjóra gondolt, arra a sráca, aki általános iskolás kora óta tetszett neki. A fiú ugyanis azt írta az évkönyvbe: „Ha középiskolába megyek, dobó leszek a baseball-csapatban, én leszek a csapat legjobb dobója.”

Ennél a példánál megfigyelhetjük, hogy az évkönyvi idézet az eredeti szövegben bele van ékelve a kontextusba, míg a fordításban minden kommentár az idézet elé kerül, és utána hátravetve olvashatjuk az idézetet. Ez azért lehet jó megoldás, mert ilyen módon a bekezdés úgy építkezik, hogy a legfontosabb információt hordozó része a legvégére kerül, ezzel felépítve a megszólalás ívét.

2. おや、汗をかいておられる。御安心なさい。あいつはあの部屋からでてきやしません。それに、あんな姿はしておっても、生身の人間です。天隆といいましてね、修行僧ですよ、この寺の。

Jaj ne , máris megizzasztottalak! Kérlek, nyugodj meg. Az a fickó nem fog kiszökni a szobából. Bárhogy is tűnjék, ő is csak hús-vér ember. A neve Tenrjú, és ebben a buddhista templomban szerzetes.

A Momoko című novellára jellemző, hogy a narrátor, a (feltehetően idős) szerzetes megbontott mondat szerkezeteket használ beszéd közben. Ennek az érzékeltetésére több eszköz állhat a rendelkezésünkre: ahol a magyar mondatépítkezés szabályai megengedik, követjük az eredetit, és megbontjuk a magyar mondatot; felszabdaljuk a mondatokat több kisebbre. A második példában azt láthatjuk, hogy a fordítás során igyekeztem megőrizni az eredeti mondatokat, az utolsó mondatot azonban csak egyszer törtem meg, szemben az eredetivel, ahol a beszélő a mondat végére veti, hogy „ebben a templomban”. Itt azért nem követtem az eredeti szöveg ritmusát, mert a magyar nyelv szabályai nem engedték meg, hogy ennyire felszabdaljam a mondatot, hiszen így értelmetlenné vált volna a fordításban. A következő példák ugyanezt mutatják be:

3. ある日、私が座敷からみていると、桃子にせがまれた天隆が、庭でセミをとっておりました。

Egyik nap a tatamis szobából néztem, ahogy Momoko egy kabócát fog a kertben és Tenrjút kezdi nyaggatni vele.

4. そんなある夜、目をさますと桃子の布団がからでしてね、あわてて修行曾たちの寢床へ行くと、案の定、天隆もおらんのですわ。

Egy éjszaka észrevettem, hogy Momoko felkel a matracról és a szerzetesek ágaihoz siet, majd kimegy az épületből.

c) Eltérések a mondatok és mondatrészek számában

Ahogy Klaudy Kinga: *Nyelv és fordítás* című munkájában megfogalmazta, ezeket a műveleteket nevezzük grammatikai felbontásnak, valamint grammatikai felemelésnek. *Grammatikai felbontás*, amikor a fordító egy forrásnyelvi mondatból több célnyelvi mondatot alkot.

1. 電車をおりたおふくろは、駅前商店街をぽくぽくと足ばやに歩き、八百屋の前で立ちどまった。

Édesanyám leszállt a villamosról és elsietett az állomás melletti kisboltok előtt, cipője sarka kopogott a járdán. A zöldséges előtt megállt.

Itt azért bontottam fel az eredeti mondat szerkezetet, mert a fordításban vissza akartam csempészni az eredetiben szereplő onomatopoeiát, és ezt csak úgy tudtam megoldani, hogy utána lezártam a mondatot, és új grammatikai egységet kezdtem.

Azt pedig, amikor a mondat határon belül marad a fordító, tehát a célnyelvi szövegben nem lesz több mondat, de explicitebbé, tagoltabbá teszi a mondatot, *grammatikai felemelésnek* nevezzük. Ilyen művelet lehet tehát az, amikor a japán nyelvben előforduló jelző mellékmondatos főnévi szerkezetet a magyar mondatban mellékmondattal fordítjuk, tehát ezeket a szerkezeteket önálló célnyelvi mondategységekké emeljük¹². Ezt a technikát láthatjuk az első példán:

1. 世間知らずで泣き虫で、夜中に一人でトイレにも行かないおふくろが、いったいどうして女手一つで、これまで僕を育ててこられたのか、ふしぎには思っていた。

¹² KLAUDY: 2007, 107. old

Még most is furcsának találom, hogy anyám, aki rögtön sírva fakad, alig tud valamit a világról, és este még a vécébe sem mer egyedül kimenni, mégis egyedülálló szülőként nevelt engem.

Itt először a főmondat állítmánya hangzik el (furcsának találom), és csak utána következnek a mellékmondatok, amik mind arra irányulnak, hogy mit tart furcsának a megszólaló, tehát a tagmondatok sorrendjét is megváltoztattam. Emellett megfigyelhető, hogy az édesanya jellemzésénél az író jelzői mellékmondatot használ a főnév előtt, amit a magyarban grammatikai felemeléssel lehetett megoldani („anyám, aki rögtön sírva fakad” stb.).

2. その日は修行僧が全員本堂にこもって読経する日でしたので、天隆にも気づかれずに桃子をひきわたすことができました。

Ezen a napon kötelező szútra kántálás volt a szerzetesek feladata, ezért át tudtam adni neki a lányt anélkül, hogy ez Tenrjúnak feltűnt volna.

Klaudy szerint a felemelés a fordítás során nem kötelező átváltás eredménye, ugyanis van más választása is egy fordítónak, amikor ezeket a szerkezeteket igyekszik magyarra átültetni. Használhatja például a bővítés vagy grammatikai felbontás eszközeit is; a rutinos fordítók azért használják mégis a felemelést, mert „kényelmesebb” megoldás, mint a többi. Ilyenkor ugyanis könnyebb elhelyezni a bővítményeket az ige körül, viszont a bekezdés gondolati ívét nem bontjuk meg új mondatok beiktatásával.

Ennél nagyobb szövegszintű változtatás, amikor egy bekezdést felbontunk, ezzel emelve ki az egyik mondatot. Ennek több oka is lehet: a magyar nyelvű szövegben úgy érezzük, hogy logikailag más egységbe tartozik az a mondat, ami az eredetiben az előtte álló bekezdésben szerepel; egy, a célnyelvben nem létező nyelvtani nyomatékosító formulát pótlunk így.

1. 中学に入学して一ヶ月。女子効って女の子ばかりだ、洋子はあたりまえのことを思ってもう一度ためいきをついた。せめて人見知りになおってくれたらー。校庭から、バレー部員の練習する声がきこえる。

Egy hónapja járt középiskolába. Mivel egyértelmű volt számára, hogy egy lányiskolában csak lányok tanulnak, Joko még egyet sóhajtott. Ha legalább a félénkségét levetkőzné...

Az iskolaudvarról behallatszott a balettosok gyakorlása.

Tehát a mondatok szintjén is sok átváltási művelet létezik, amelyet a fordítók használnak annak érdekében, hogy a célnyelvre ültessék át az eredeti szöveget. Ilyen műveletek közé tartozik a grammatikai áthelyezés, felemelés, betoldás és felbontás. Ezeknek a műveleteknek oka lehet a szükségszerűség és a fordítói választás is.

5. Reáliák fordítása

A reáliák fordítása minden műfordítás-elméleti munkában kiemelt szerepet kap. Ardamica Zorán szerint a reáliák a „kulturális tér azonosítói”¹³, s mint olyanok, a forrásnyelvi szöveg és a célnyelvi szöveg közötti távolság hordozói. A *reáliák* tehát olyan kulturálisan kötött kifejezések, amelyek csak a forrásnyelvben vannak meg, ezért pontos átadásukra a célnyelvben nem állnak szavak a rendelkezésünkre. Heltai Pál szerint a reáliák fordítása ötféleképpen lehetséges: közvetlen átvétellel (ahol a forrásnyelvi szó célnyelvi írásmódja szerinti fonetikus leírása történik), közvetlen átvétellel és a hozzá fűzött magyarázattal, tükörfordítással, parafrázissal (ami Klaudy Kinga terminusában hasonló a pragmatikai explicitációhoz) és adaptálással¹⁴.

A *pragmatikai explicitáció* „a célnyelvi szöveg olyan kiegészítése, amelyre a forrásnyelvi és a célnyelvi olvasók háttérismereteinek különbségei miatt van szükség. Tulajdonképpen a fakultatív explicitáció másik fajtája; míg az előbbieken tárgyalt fakultatív explicitációknak nyelvi okai voltak, a pragmatikai explicitációknak nyelven kívüli okai vannak”¹⁵.

Sato Noriko már előbb említett tanulmánya, a *Fordítási kérdések a japán és magyar nyelvben* Murakami Haruki „*Kafka a tengerparton*” című könyvének fordítása alapján ötödik és hatodik hipotézisének bizonyításában nagy hangsúlyt fektet a reáliák és megszólítások fordítására. Ahogy a tanulmány a *Feltételezett fordítási nehézségek* című részében megemlíti, „nagy a távolság a két kultúra között, ami a fordítás szempontjából kulcsfontosságú tényező”¹⁶.

Valóban, ha a japán nyelvű irodalmat akarjuk magyar nyelvre átültetni, a reáliák esetében sok olyan problémába ütközhetünk, ahol a kommentár nélküli fordítás nem elégséges, hiszen a célnyelvi kulturális közeg mássága miatt a befogadó nem tudja értelmezni a szöveget, így nem vált ki benne olyan esztétikai hatást, mint az eredeti befogadói közegben. A forrásszöveg kultúrájának ismerete és tolmácsolása tehát a fordítóra hárul. Ennek érelmében

¹³ ARDAMICA: 2012, 108. old

¹⁴ HELTAI szövegét idézi ARDAMICA Zorán: 2012, 108. old

¹⁵ KLAUDY: 2007, 170. old

¹⁶ SATO: 385. old

az átváltási műveletek közül hipotézisem szerint a betoldás, általánosítás és behelyettesítés műveleteit lehet használni annak érdekében, hogy a kulturális különbséget áthidaljuk a szöveg fordítása során.

a) Állandósult szókapcsolatok a fordításban

Ebben az esetben nem magát a konkrét kifejezést fordítjuk, hanem a mögöttes tartalmat, ami a kontextusba ágyazva sokféle lehet. Ebben az esetben nem is beszélhetünk szűk értelemben vett fordításról, inkább újra kell alkotni az eredeti szöveget úgy, hogy az értelme hasonlítson az eredetiéhez. Ilyen kifejezések lehetnek például az udvariassági kifejezések vagy a kapcsolatteremtő, –fenntartó és –lezáró funkcióval rendelkező kifejezések.

Nézzünk példákat ezek fordítására:

1.	えみは、校門のわきで待っていた。
「ごめん、ごめん。お待ちどおさま」	Emi ott várt a kapu mellett.
– Ne haragudj, hogy megvárattalak!
2.	「じゃあ、おねがいしますね」
と言って、真理子をおいていくのだ。	– Köszí, hogy vigyáztok rá – mondta,
mikor a gondjaikra bízta Mariko-t.
3.	「もういないよ。ごちそうさま」
恭介ははしをおして、二階にあがった。	– Már nem kérek többet. Köszönöm
az ebédet – Kjószuke lerakta az
evőpálcikát, és felment az emeletre.
4.	「はじめまして」
しかたなく、僕の方から口をきいた。	– Örvendek – más választásom nem
lévén, ezek a szavak hagyták el az
ajkamat.
5.	家にとびこんで、ただいま、と一声ど
なると、恭介は階段をかけあがり、自分
の部屋に入った。	– Megjöttem! – kiáltott, ahogy
beért a házba, aztán felszaladt a
lépcsőn és belépett a szobájába.

Ezekben az esetekben a kifejezések valódi értelmét és funkcióját fordítjuk. Az első példánál az eredeti szöveg szó szerinti fordításban „Bocsi, bocsi, várakozó úr/hölgy”, ami – amellett, hogy magyarul nem értelmes szöveg –, a célnyelvi befogadóban zavarón kívül nem vált ki semmit. Az eredeti megszólalás valódi tartalma szabadkozás, amiért a másiknak várnia kellett a megszólalóra. Ezt a fordításban úgy oldottam meg, hogy áthelyeztem a megszólalót célnyelvi közegbe, és „magyar szereplőként” szólaltattam meg. Igésítettem az

eredeti főnévi szerkezetet, elhagytam az ismétlést és az udvariassági szinten is módosítottam (mivel a magyarban nincs lehetőség az udvariasság olyan érzéketes ábrázolására, mint a japán nyelvben).

A második példában láthatjuk a szerintem egyik legnehezebben átültethető kifejezést és annak fordítását. Az 'o-negai-simaszu' (お願いします) jelentése a magyarban rendkívül szerteágazó: helyettesíthető többek között a kérlek, rád bízom a dolgot, stb. kifejezésekkel. Ebben a szöveggörnyezetben a megszólalás jelentése nagyjából az, hogy „Kérlek, vigyázzatok a lányomra, amíg nem vagyok itt”. A magyar szereplő valami ilyesmit mondana, miközben rohan, hogy el ne késsen az edzéséről: „Köszí, hogy vigyáztok rá”, vagy, ami még valószínűbb, csak egy köszönömöt mondana. Ez azonban a fordításban nem lett volna elég kifejtett, ezért, hogy a célnyelvi befogadóban tudatosuljon, mi történik a novellában, kibontottam az eredeti megszólalás értelmét és magyarázó fordítási eljárást alkalmaztam.

A harmadik esetben szintén hasonlóképp jártam el. A negyedik példa az egyik legérdekesebb eset, ugyanis itt volt célnyelvi megfelelője az eredeti kifejezésnek. A 'hadzsimemasite' (はじめまして) az első találkozáskor használatos bemutatkozás után. Annak, hogy az első találkozáskor használják, kiemelt jelentősége van a novellában, ugyanis a másik szereplő, Kuszanodzsó ezután jegyzi meg, hogy ez nem az első találkozás számára, ugyanis ő már korábban is figyelte a főszereplőt. Azáltal, hogy ennyi minden van belezsúfolva egy szóban, és hogy ezeknek mind fontos jelentése van a későbbi történések szempontjából, rendkívül nehézze tette volna a fordítást. Az is nehezítő tényező, hogy mindez egy dialógus keretein belül hangzik el, ugyanis a dialógusok fordításánál van a legnagyobb jelentősége annak, hogy mennyire élőnyelvi kifejezést használunk, mert ellenkező esetben nevetségessé válhat a szöveg. Ebben az esetben, bár a magyarban létezik az „Örvendek” kifejezés, ami nagyjából ugyanazt jelenti, épp a dialógus miatt volt nehéz a fordítási döntés: belerakjam-e ezt a kifejezést, vagy ne? A megszólaló ugyanis egy fiú, még nem lehet tizenhólc éves, és a gyerekek körében erőltetettnek hangzik, ha egy olyan merev kifejezést adunk a szájukba, mint amilyen a magyar „örvendek”. Azért döntöttem végül úgy, hogy mégis beleírom, mivel ez a szövegbeli disszonancia csak tovább erősödik azáltal, hogy Kuszanodzsó erre úgy reagál, hogy számára nem ez az első találkozás. Ezek eredményeképp egy nagyon kínos, szürreális helyzet bontakozik ki, csakúgy, mint az eredeti szövegben. Ezért végül a szöveg egészébe illő kifejezés a magyar is, bár ezt az odaillőséget minden szövegben egyesével felül kell vizsgálni.

Az utolsó szövegrészletben megjelenő 'tadaima' (ただいま) a magyarban is használt, ezért átültetése nem jelentett problémát. Az egyetlen változás, amit emiatt a célnyelvi szövegen végre kellett hajtani, hogy a megszólalást kiemeltem, és dialógussá alakítottam. Így nem a forrásnyelvi szöveghez hasonlóan a szövegbe ékelve jelenik meg.

b) Csak a japán nyelvben szereplő szavak a fordításban (ételnevek, növénynevek, stb.)

A második csoportba tartoznak azok a szavak, amelyek a magyar olvasó számára nem túl, vagy egyáltalán nem ismertek, a földrajzi távolság következményében. Ilyen például a növénynevek vagy bizonyos ételek esete is.

1. 給食は、あげパンと、とん汁と、牛乳と
みかんだった。	Később a menzán tondzsiru, vagyis
malachússal készült miszo leves,
cukros batyu, tej és mandarin volt.
2. 三人が信号で立ちどまると、すぐ左手の
きんもくせいが、匂やかに咲いている。	Ahogy megálltak a jelzőlámpánál,
balra tőlük egy bódító illatosfa
virágzott éppen.
3. あとには赤まんまが二、三本、風に揺れ
ているばかりでした。	Két-három pókliliomszirom lebegett
utána a szélben.

Az első példánál ételeket sorol fel az író. A tejjel és a mandarinnal semmi gond nem volt fordítás közben, ezeket ugyanis a magyar befogadó is ugyanúgy ismeri. A 'tondzsiru' (とん汁) és 'agepan' (あげパン) esetében azonban változtatásokra volt szükség. A tondzsiru esetében közvetlen átvétellel, majd az ahhoz fűzött kommentárral fordítottam a szót. A magyarázat elhelyezésére többféle lehetőség is volt: lábjegyzetbe, végjegyzetbe vagy közvetlenül a szövegbe írt példákkal is találkozhatunk különféle fordítások olvasása során. Az, hogy melyik technikát választja a fordító, minden esetben egyéni preferencia kérdése. Én következetesen a szövegtörzsbe fűztem bele a magyarázatot, mivel így nem akasztja meg a befogadót olvasás közben a magyarázat, viszont átjön a kifejezés értelme. A mai modern világban egyre könnyebb rákeresni a keresett információkra, ezért úgy is dönthettem volna, hogy elhagyom a magyarázatot, ám ebben az esetben azért nem ezt a megoldást választottam, mert a tondzsiru kevésbé ismert étel Európában, ezért a célnyelven nem valószínű, hogy talál róla információt az olvasó.

A második példánál a 'kinmokuszei' (きんもくせい) növénynek magyar nyelven is volt megfelelője, azért a fordításban azt használtam. A harmadik eset ugyanezre a fordítási nehézségre példa.

c) Kultúrafüggő szokások és jelenségek fordítása

A reáliák harmadik csoportját azok a szavak alkotják, amelyek a szoros értelemben vett kulturális különbség hordozói; tehát a japán kultúrában megjelenő speciális jelenségek és tárgyak elnevezései. Ezek egy része széleskörűen ismert, más részük kevésbé. Attól függően, hogy melyik csoportba tartoznak, más fordítói technikákat kell alkalmazni az átültetés során.

1. 涼ちゃんが片手をあげて声をかけた。
「どこへ行くんだ」
「塾」	Egyszer csak hátulról egy középiskolás forma lány biciklizett oda melléjük.
– Hé, Emi! Hova mész? – kérdezte Rjó, egyik kezével integetve neki.
– Felkészítő iskolába.
2. もう三月が始まっていた。	Már a tanév vége felé jártunk.
3. 天隆は当時十九歳で、山に入って二年目の、まじめな修行僧でした。	Abban az időben Tenrjú tizenkilenc volt, de már két éve, hogy felzarándokolt ide a hegyre és beállt szerzetesnek. Igazán lelkiismeretes volt.
4. 夜の空気の中に、二人の白い浴衣がぼんやりてらしだされとりました。	Fehér hálóruhájuk fényesen világított az éjszaka sötétjében.
5. すると電車の中に、桜色の着物を着たおふくろがいた。	Egy ilyen alkalommal észrevettem édesanyámat, ahogy egy villamoson utazik. Cseresznyevirág színű ünnepi kimonót viselt.
6. おおかた、ふうがわりな役者仲間だろうとは思ったが、それにしてはさむらい姿が板につきすぎている。	„Biztosan valami furcsa színészbarátja lehet a férfi, azért hord szamuráj jelmezt”, gondoltam.

1. Egy kulturális szokást jelenít meg a részlet. A japánok ugyanis a nehéz egyetemi felvételi vizsgára való készüléskor 'dzsuku'-ba (塾), vagyis felkészítő iskolába járnak. Ilyen

intézmény Magyarországon nincs, ezért a dzsuku leírása helyett magyarázó kifejezést használtam a fordításban.

2. A következő esetben szokásbeli különbségeket kellett áthidalni a fordításban. Mivel Japánban áprilisban kezdődik az új tanév, az eredeti mondatban szereplő „március” kifejezés ebben az esetben a tanév végének képzetét hívja elő. Ennek fontos szerepe van a novellában, mivel az egész tematikája az elbúcsúzás és ballagás köré szerveződött. Ebben az esetben általánosító fordítási eljárást alkalmaztam.

3. Buddhista szokást kellett átültetni, amit magyarázó fordítással oldottam meg.

4., 5. A következő két példánál az eredeti szövegben ruha elnevezés (’jukata’ (浴衣), illetve ’kimonó’ (着物)) szerepel. A kimonó esetében közvetlen átvételt alkalmaztam, mivel ez széleskörűen elterjedt kifejezés. A jukatát ezzel szemben hálórúhára cseréltem; ennek több oka is van. Először is, a magyarok többsége nem ismeri a jukatát, hacsak nincs valamilyen kötődése a japán kultúrához. Másodsorban, nálunk megszokott, hogy este, lefekvés után az ember pizsamát vagy hálórúhát hord. Bár sokféle fordítási eljárás létezik ebben az esetben is, mivel a szövegben nem esik hangsúly arra, hogy pontosan mi van a szereplőkön, a leírás csak a kontextus teremtésének szempontjából fontos, úgy gondoltam, nem történik óriási információvesztés akkor sem, ha elhagyom az eredeti kifejezést.

6. A „szamuráj” esetében volt a legkönnyebb dolgom. Ez egy olyan szó, ami mindenkiben egy japán harcos képzetét kelti, ezért itt egyszerűen *közvetlen átvétellel* oldottam meg a fordítást.

d) nevek és megszólítások fordítása

A nevek esetében az érvényes átírási módszert használtam. A megszólításoknál pedig a legáltalánosabb a kihagyás technikája volt. Csak néhány példa a szemléltetés miatt:

1. 「れいこさんをよろしく」 – Vigyázz Reikóra
2. 「何してるんだ」 – Mit csinálsz? – kérdezte Rjó a
信号のむこうで、涼ちゃんが呼んだ。 túloldalról.
3. 「せんせーっ、野村さんが好き嫌いしま – Tanár úr, Nomura már megint
す」 finnyáskodik!

Mint az a példákból és a hozzájuk fűzött magyarázatokból világosan látszik, a fordítás során talán a legnehezebb feladat a reáliák fordítása. A fordítónak nagyon sok technika áll a rendelkezésére, amikor megpróbálja átültetni ezeket magyar nyelvre. Nincs olyan megoldás, amely „rossz” lenne, ám széleskörűen használt megoldások vannak; legalábbis ilyenek látszik a pragmatikai explicitáció, a kihagyás és a közvetlen átvétel alkalmazása.

IV. Konklúzió

A műfordítások elkészítése közben nagyon sok gyakorlati tapasztalattal gazdagodtam, emellett megismertem a magyarországi műfordításról született főbb elméleti munkákat is. Az összehasonlító elemzés segítségével felmértem, milyen általános fordítói technikák használatosak a japán nyelvű művek magyarra ültetésekor.

Bár már volt ezelőtt angol nyelvű szöveggel kapcsolatos műfordítási tapasztalatom, rá kellett jönnöm, hogy ezek a tapasztalatok csak részben használhatóak a japán nyelv esetében. A szakdolgozat elkészítése nagyon hasznos volt ezért is, ugyanis úgy gondolom, hogy Ekuni Kaori novelláiban sok olyan nehézség merült fel, amelyek megoldása sok tapasztalatot adott. Biztos vagyok benne, hogy ezek a kezdeti munkák még nem tökéletesek – már amennyiben bármilyen műfordítást tökéletesnek, vagy egyáltalán késznek érezhet az ember –, de igyekszem majd a későbbiek során csiszolni a technikámon.

Miközben Ekuni Kaori szövegeivel dolgoztam, nagyon megszerettem az írónt és a Cumetai joru ni című novelláskötetet is. Úgy hiszem, hogy az írónt után a fordító ismeri legjobban az adott művet, hiszen a fordítás rendkívüli mértékben megkívánja, hogy a fordító elmerüljön a mélységeiben. A műfordító ugyanis nem csak befogadó, hanem az eredeti szöveg célnyelven való megalkotója is. Ennek érdekében nem csak értelmezi, elemzi is a művet; igyekszik olyan költői eszközöket és technikákat használni, amilyenek az eredeti műben is fellelhetők. S tisztában kell lennie az írónt stílusával is, éreznie kell a szöveg lüktetését.

A négy novella fordítása közben sokat tanultam. Úgy hiszem, az itt elsajátított technikák a későbbiek során is hasznomra lesznek, hiszen nagyon szeretnék a jövőben is műfordításokkal foglalkozni: mind alkotni, mind elemezni őket.

Remélem, hogy ez a kutatás, illetve a benne elemzett problémák és a feltárt módszerek mások munkájában is segítenek; úgy gondolom, hogy kevés hangsúlyt kap a japán nyelvről történő műfordítások vizsgálata, ezért bőven van még mit kutatni a témában.

Bár a kutatásom során rájöttem, hogy a fordítás során felmerülő problémákra nincs egyetlen megoldás, hanem a sok lehetséges megoldás közül kell a fordítónak választania, ez nem vette el a kedvem attól, hogy tovább kutassam ezt a témát. Hiszek abban, hogy a műfordítóknak óriási felelősség van a vállukon, hiszen adott esetben az ő fordításuk

sikerességén múlik, hogy a célnyelvi befogadó közösség hogyan értékeli egy művet. Kutatás közben sok véleményt olvastam arról, hogy van-e haszna a műfordításnak; úgy gondolom, hogy lehet és kell műfordításokat készíteni, hiszen ezáltal nem csak más kultúrákat, hanem azok tükrében a sajátunkat is jobban megismerhetjük.

V. Japán nyelvű összefoglaló

テキストと文化の翻訳方法について

— 江國香織の『つめたいよるに』に出てくる短編の翻訳と比較 —

本論文は江國香織の『つめたいよるに』という短編集に出てくる4つの短編を翻訳し、完成した訳文を原文と比較して調べることを目的としたものである。まず、江國香織の著書と『つめたいよるに』という最初の短編集について説明し（第一章）、次に、ハンガリー語に翻訳したテキストを紹介し（第二章）、次に、原文と訳文を比較し（第三章）、最後に結論を述べた（第四章）。

執筆者は翻訳方法に大変興味があるため、卒業論文のテーマとして現代文学の江國香織という女性現代文学作家の作品とその翻訳を選んだ。本論文では、どのように日本語の文章の、または江國香織の作品を訳すべきか、翻訳にあたって、どんなテクニックが使えるか、また、日本語の文章をハンガリー語に訳す時の一般的なテクニックがあるのかなどがテーマの中心となる。翻訳の方法を研究しているクラウディ・キングによると、は英語、ドイツ語、ロシア語から訳したものの場合はそういった一般的なテクニックがある¹⁷。

まず、第一章では、江國香織の著書と『つめたいよるに』について述べる。この章では三つの部分に分け、順を追って1. 前置き、2. 江國香織について、3. 『つめたいよるに』という短編集の詳細について述べる。1. ではテーマを選んだ理由、研究方法研究に使った基本的な資料について書く。2. では江國香織の性格、著書や受賞した賞について述べる。3. では最初の短編集として書いた『つめたいよるに』の詳細や、同書に掲載されている『夏の少し前』、『僕はジャングルに住みたい』、『桃子』や『草之丞の話』という短編について書く。

第二章では、上記の四つの短編の原文と執筆者による訳文を紹介した。最初に『夏の少し前』は、ハンガリー語では“Majdnem nyár”と訳した。ある女の子がいのこりした時の白昼夢についての話である。次の短編は『僕はジャングルに住みたい』で、訳文の題名は“Úgy szeretnék a dzsungelben lakni!”とした。この話は、小学校の卒業生がサイン帖をお互いに渡すことや、一人の卒業生の考えや不安がテーマになっている。次の

¹⁷ Klaudy (2007)

『桃子』はハンガリー語でもそのまま“Momoko”とした。この話は天隆という僧と桃子という小さな女の子の愛が表されている。最後の短編は『草之丞の話』で、ハンガリー語には“Kuszanodzsó története”と訳した。これは選んだ短編の中で一番有名な作品であろう¹⁸。草之丞は幽霊の侍であるが女の人と恋していて、子どもができたという話である。

第三章では、翻訳方法と、原文と訳文の比較について述べた。おもにクラウディ・キング（Klaudy Kinga）の比較方法を使って調べた。この章は五つの短い部分に分けている。

1. 初めに概念や言葉の意味について述べる。上述のクラウディが1994年に書いた本を使用した¹⁹。

2. 二つ目には一番基本的とされる翻訳テクニック、例えば一般化、入れ替え、言葉を付け足して訳すテクニック、逆にあえて翻訳しない方法などについて述べる。このテクニックは日本語のテキストの時だけではなく、だいたい全ての訳文の解析に使うことができるかとされている。

3. 三つ目に、五つの分類の特徴について述べる。例えば、日本語では名詞を使うのが自然だが、ハンガリー語に訳す時は名詞から動詞に変化させる、というテクニックもある。また、ある場合は動詞の代わりに名詞を使うこともある。オノマトペは翻訳する時には特に興味深い。ハンガリー語にはオノマトペが少ないため、動詞などをつかって翻訳する。またオノマトペを訳さない場合もある。全ての場合にそれぞれの例を書き、この例を解析し、この例からどのようなテクニックが用いられているかを探した。

4. 四つ目に文全体を訳す時の変更の方法について述べる。一般的に使われているテクニックとして、文節の順を変えるという方法がある。また、原文では一文であるところを訳文では二文に切るということもできる。また、逆に原文では二文であるのに訳文では一文にする場合もあり、これも翻訳者が使うテクニックと考えられる。

5. 五つ目に、表現、伝統や習慣における違いの翻訳方法について述べる。五番目にこの言葉の翻訳の方法について述べる。日本語にはあり、ハンガリー語にはない表現、例えば「お願いします」、「ただいま」などの表現の時は訳文のコンテキストに合わせてハンガリー語の表現を書けばよいだろう。また、少し説明を入れて翻訳するという方法

¹⁸江國香織は『草之丞の話』は小さな童話大賞を受賞し、絵本になった。

(<http://www.booksfromjapan.jp/authors/item/540-kaori-ekuni>)

¹⁹クラウディ（1994）

についても研究した。日本の植物や食べ物の名前の訳し方についても述べる。表現や言葉だけではなく、習慣や伝統を訳す時にも同じテクニックを使える。しかし、あえて翻訳しないということもある。名前は訳文でもアルファベットを使って書くことが一番多いようだ²⁰。名前の後にある「さん」、「くん」などの敬称はコンテキストにおいて翻訳される場合もされない場合もある。

結論として、次のことがわかった。翻訳というのは、原文の内容を、その言語が話せない読者のために置き換えたものなので、読者が訳文を理解しやすいように翻訳のテクニックを選ぶべきである。翻訳者によって使っているテクニックが違うかもしれないが、日本語からハンガリー語に訳す時は、一般的に使われているテクニックが有効であると考えられる。それは資料や自分の研究の結果によって、一般化、入れ替え、言葉を付け足す、説明を入れる、文を切るなどのテクニックだとわかった。

²⁰佐藤紀子 (Sato Noriko) http://elib.kkf.hu/okt_publ/tek_2008_33.pdf

VI. Felhasznált irodalom

ARANY János: *A magyar Shakespeare megindítása*. In: Józán Ildikó: *A műfordítás elveiről*. Balassi Kiadó, Budapest, 2008. 188–193.

ARDAMICA Zorán: *Fejezetek a műfordítás elméletéből*. Nap Kiadó, Dunaszerdahely, 2012.

DUDITS András: *A fordítói olvasás kognitív és gyakorlati mechanizmusai*. Akadémia Kiadó, Budapest, 2011.

EKUNI Kaori: *Duke*. In *Nagyvilág* 2003/9. 680–684.

JAKOBSON, Roman: *Fordítás és nyelvészet* In: Bart I. – Klaudy K. (szerk.) *A fordítás tudománya. Válogatás a fordításelmélet irodalmából*, Tankönyvkiadó, Budapest, 1985. 15–21.

JÓZAN Ildikó: *Mű, fordítás, történet*. Balassi Kiadó, Budapest, 2009.

KÁROLY Krisztina: *Szövegkoherencia a fordításban*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2014.

KLAUDY Kinga: *A fordítás elmélete és gyakorlata*. Scholastica, Budapest, 1994.

KLAUDY KINGA: *Languages in Translation*. Lectures on the theory, teaching and practice of translation. With illustrations in English, French, German, Russian and Hungarian. Scholastica, Budapest, 2003.

KLAUDY Kinga: *Nyelv és fordítás*. Válogatott fordítástudományi tanulmányok. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2007.

KOSZTOLÁNYI Dezső: *Modern költők – előszó a második kiadáshoz*. In Józán Ildikó: *A műfordítás elveiről*. Balassi Kiadó, Budapest, 2008. 269–274.

STEINER, George: *Bábel után*. Corvina Kiadó Kft., Budapest, 2005.

SZABÓ Lőrinc: *A műfordítás öröme*. In: Józán Ildikó: *A műfordítás elveiről*. Balassi Kiadó, Budapest, 2008. 282–285.

VIHAR Judit: *A műfordításról*. In *Napút*, 2009/5, 30. old.

江國香織と山本容子：「デューク」（絵）、講談社、東京、2000年

成瀬由紀雄：「翻訳の教科」

japanenglish.jp/wp.../10/1f497bd441149f254c66fdac569489be1.pdf (utolsó megtekintés: 2016. 03. 21. 21: 10)

KLAUDY Kinga: Lexikai konkretizáció és generalizáció (2. előadás) – Bevezetés a fordítás gyakorlatába, előadás <https://www.youtube.com/watch?v=1duhAmiwmE8> (utolsó megtekintés: 2016. április 10. 21: 40)

KLAUDY Kinga: Az átváltási műveletek típusai a fordításban (1. előadás) – Bevezetés a fordítás gyakorlatába, előadás <https://www.youtube.com/watch?v=1mhUq2k0SK8> (utolsó megtekintés: 2016. április 10. 21: 39)

SATO Noriko: Fordítási kérdések a japán és a magyar nyelvben Murakami Haruki „Kafka a tengerparton” című könyvének fordítása alapján.

http://elib.kkf.hu/okt_publ/tek_2008_33.pdf (utolsó megtekintés: 2016. április 12. 01:26)

<http://www.booksfromjapan.jp/authors/item/540-kaori-ekuni> (utolsó megtekintés: 2016. április 10. 16:45)

<http://jpninfo.com/34922> (utolsó megtekintés: 2016. április 10. 16:53)

A műfordítás elkészítése során használt források és szótárak:

BBN-CUL-292: Műfordítás 2 ELTE 2014/15 tavaszi félév, MEZEI Gábor

BBN-CUL-295: Fordításgyakorlat és –kritika ELTE 2015/16 őszi félév, MEZEI Gábor

BBN-CUL-296.2: Műfordítás 6, ELTE 2015/16 tavaszi félév, MEZEI Gábor

O. NAGY Gábor – RUZSICZKY Éva: Magyar szinonimaszótár. Akadémiai Kiadó Zrt, Budapest, 2007.

江國香織：「夏の少し前」。江國香織：「つめたいよるに」、新潮社、東京、1996 年

江國香織：「僕はジャングルに住みたい」。江國香織「つめたいよるに」、新潮社、東京、1996 年

江國香織：「桃子」。江國香織「つめたいよるに」、新潮社、東京、1996 年

江國香織：「草之丞の話」。江國香織「つめたいよるに」、新潮社、東京、1996 年

五味太郎：「日本語擬態語辞典」講談社+α 文庫、東京、2004 年

www.jisho.org (utolsó megtekintés: 2016. április 10. 21:17)

www.weblio.jp (utolsó megtekintés: 2016. április 10. 21:22)